

TÜRKİYE İLE BAĞIMSIZ HİNDİSTAN'IN KÜLTÜREL TEMASLARI VE TÜRKİYE-HİNDİSTAN KÜLTÜR CEMİYETİ*

Eminalp MALKOÇ**

Geliş Tarihi: Aralık, 2016

Kabul Tarihi: Mart, 2017

Öz

Hindistan, 1947 yılında bağımsızlaşmasının ardından 1950'lerden itibaren dış tanıtım çalışmalarına önem vermiş ve böyle organizasyonlar için bütçe ayırmıştı. Hindistan kültürü ile ilgili etkinlikler Türkiye'de de sergilenmişti. Buna karşılık, iki ülke ilişkilerinin sosyal ve kültürel boyutlarıyla Türkiye'de işlenmesinde kurulan dostluk cemiyetlerinin etkisi olmuştu. Nitekim 1949 başlarında faaliyete geçen Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti böyle bir misyonun ürünüydü. Ankara merkezli olarak kurulan cemiyet, aynı yılın sonbaharında İstanbul'da bir şube açmıştır. Cemiyet, Hindistan'ı ve kültürünü tanıtan çeşitli yayınlar yapmış; ayrıca yemekli organizasyonlar gerçekleştirerek iki coğrafyanın popüler isimleriyle temsilcilerini bir araya getirmişti. Bunların yanında sergi, gösteri ve konferanslar düzenlemişti. Benzer misyonu sürdürecektir bir diğer cemiyet, yine aynı isimle 1950'li yılların sonlarına doğru İstanbul merkezli olarak faaliyete geçmişti. Etkinlikleri arasında başta konferanslar olmak üzere anma toplantıları ve çeşitli yarışma organizasyonları yer almıştı. Ankara ile İstanbul'da kurulan kültürel işbirliği cemiyetlerinin önemi, 20. yüzyılın ikinci yarısında Türkiye ile Hindistan'ın ilişkilerinin hızlı bir gelişme kaydedememiş olması noktasında ortaya çıkmaktadır. İki ülke ilişkilerinin gelişim seyrini hızlandırmaları bile belli bir seviyede kalmasına yardımcı oldukları rahatlıkla ileri sürülebilir. Bu çalışma, TBMM Tutanak Dergisi, arşiv kaynakları, süreli yayınlar ve araştırma eserlerine dayanarak, bağımsız Hindistan'ın kuruluşundan itibaren Türk-Hint ilişkilerinin sosyal ve kültürel boyutlarıyla aydınlatılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Fikret Narter, Hindistan, Türkiye, Türk-Hint İlişkileri, Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti.

THE CULTURAL RELATIONS OF TURKEY WITH INDEPENDENT INDIA AND THE TURKISH-INDIAN CULTURAL ASSOCIATION

Abstract

India started putting emphasis on foreign publicity in 1950s and arranged a budget for such organizations after she became autonomous in 1947. Activities related to Indian culture were also exhibited in Turkey. The amity societies founded in Turkey have played a role in the social and cultural dimensions of the relations between the two countries. For instance, the Turkish-Indian Cultural Society, which became active in the last quarter of 1940's, was the product of such a mission. Founded in the beginning of 1949

* Makalenin yazarı tarafından "Geçmişten Günümüze Türkiye-Hindistan İlişkileri Uluslararası Sempozyumu"nda (Yeni Delhi, 26-27 Mart 2015) siyasi, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla 20. yüzyılın ikinci yarısında Türkiye-Hindistan ilişkileri üzerine bir sunum yapılmıştır.

** Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve Cumhuriyet Tarihi Bölümü, malkocem@itu.edu.tr.

and centered in Ankara, the society opened a branch in Istanbul in the autumn of the same year. It published several booklets introducing India and her culture besides organizing dinners to meet the representatives and popular names of both lands. Furthermore, it organized exhibitions, performances, and conferences. Another society to continue a similar mission became operational with the same name at the end of 1950's in Istanbul. Among its activities, there were primarily conferences next to reunions and several competition organizations. The significance of cultural collaboration unions comes to the forefront at the point where the relations of Turkey and India have not been able to achieve a rapid development in the second half of the 20th century. Although they could not accelerate the developmental pace of the relations, it can surely be claimed that they helped to keep it at a certain level. This study aims to contribute to the elucidation of the Turkish-Indian relations from the foundation of the independent India by means of social and cultural dimensions on the basis of Turkish Parliament's Parliamentary Minutes Journal, archival sources, periodicals, and research books.

Keywords: Fikret Narter, India, Turkey, Turkish-Indian Relations, Turkish-Indian Cultural Association.

Giriş

Türk-Hint ilişkileri, oldukça uzun bir geçmişe dayanmaktadır. Türklerin Hindistan'a yönelmeleri, burada yeni bir tarihsel sayfa açmıştır. Bu gelişme, Hindistan tarihinde ortaçağın başlangıcı kabul edilmiştir¹. Türklerin Hindistan'a yönelik ilgi ve etkileri Osmanlı İmparatorluğu devrinde de sürmüştü². Bununla birlikte 15. yüzyılın son yıllarıyla 16. yüzyılın hemen başlarında Hint kıtasında Avrupalıların etkisi görülmeye başlamış ve özellikle 18. yüzyıldan itibaren Hindistan, İngiltere tarafından sömürgeleştirilmiştir. Hindistan'da İngiliz sömürge düzeni 20. yüzyıl ortalarına kadar sürmüştür³.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 18 Temmuz 1947 tarihli kanun ile 15 Ağustos 1947'den itibaren geçerli olmak üzere Hindistan ve Pakistan iki "Bağımsız Dominyon" a dönüşmüştü⁴. Ardından 26 Ocak 1950 tarihinde Hindistan Cumhuriyeti kurulmuştur⁵. Böylece o günlere kadar olağanüstü koşulları içeren dönemlerde bile farklı kanallardan beslenen Türk-Hint temas ve ilişkilerinde yeni bir dönem başlamıştı. Tarihi, kültürel, dinî ve siyasi alanlara dayanan

¹ S.A.H. Haqqi, *The Turkish Impact On India The First Phase, 1206-1414 / Hindistan'daki Türk Tesiri İlk Dönem: 1206-1414*, Çev. Yuluğ Tekin Kurat, ODTÜ Asya-Afrika Araştırmaları Grubu, Yayın No:16, 1984, s. 22-24.

² Abidin Daver, *Türk Denizciliği*, Varoğlu Yayınevi, İstanbul 1947, s.41-46; Ertuğrul Önalp, "Hadım Süleyman Paşa'nın 1538 Yılındaki Hindistan Seferi", *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, 2008, s.195-239.

³ J.M. Roberts, *Dünya Tarihi, Tarih Öncesi Çağlardan 18. Yüzyıla*, c.1, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2011, s. 442-446; Roberts, *Dünya Tarihi, 18. Yüzyıl Ve Sonrası*, c.2, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2011, s.631-640,660,802-809,835-844; Yusuf Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, c. III (Nadir Şah Afşar'ın Akımından Bağımsızlık ve Cumhuriyete Kadar 1737-1949), Türk Tarih Kurumu (TTK) Yayınları, Ankara 1987, s.55-632.

⁴ O tarihlerde yaklaşık olarak 200.000 km²'ye yayılan Pakistan 2.000.000 nüfusa sahipti. Hindistan'ın ise yaklaşık olarak 3.500.000 km² toprağı ile 310.000.000 kadar nüfusu vardı. (Bayur, *age.*, s. 654-659). 20. yüzyıl sonlarında Hindistan'da 15'i aşkın dil ve 250'yi aşan diyalekt konuşulmaktaydı. Resmi dil ise Hintçe idi. Dinsel grupların içinde en büyük oran % 85 ile Hindu'lara aitti. Nüfusun % 2'si Sih dinine bağlıydı. (İbrahim E. Tiryakioğlu, "Düşünenlerin Düşünceleri-Türkiye Hindistan İlişkileri ve kopukluğun nedenleri", *Milliyet*, 9 Nisan 1986, No: 13801, s.10).

⁵ "Hindistan'ın Cumhurbaşkanı", *Akşam*, 25 Ocak 1950, No:11238, s.3; "Yeni Hindistanda Kültürel Rönesans", *Milliyet*, 26 Ocak 1951, No:265, s.1,4.

dinamikleriyle 20. yüzyılın ikinci yarısında da süren tarafların ilişkileri, bu süreçte özellikle siyasi ve ekonomik açılardan daha çekişmeli ve çatışmalı karakteristik özellikler taşımış olsa da bu yeni dönemde tarafların ilişkilerini taşıyan unsurlar arasında sosyal ve kültürel temasların güçlü bir payı vardı.

Hükümetler Düzeyinde Kültürel Temaslar

Hindistan'ın kültür alanındaki politikası, Hindistan Eğitim Bakanlığı'nın kurmayları içinde bulunan Humoyun Kabin⁶ aracılığıyla 1950'li yılların başlarında Türk basımına yansımıştı. Buna göre, İran Kültür Heyeti'nin Hindistan'ı ziyaretine bağlı olarak Delhi'de Hint-İran Kültür Komitesi adında bir organizasyon kurulmuştu ki bu temaslar, Hintlilere örnek olmuş ve Hindistan'da cumhuriyete geçişten sonra böyle kültür heyetlerinin yapılandırılmasının çeşitli faydalar sağlayacağı anlayışını geliştirmişti. Bu doğrultuda Hindistan hükümeti çeşitli fedakârlıklara katlanma kararı almış ve Hindistan ile diğer ülkeler arasındaki kültürel bağları geliştirmek amacıyla bağımsız bir teşkilat olarak Hindistan Kültür Hareketleri Konseyi oluşturulmuştu⁷. Hindistan, Türkiye'de de kültürünü tanıtmak ve iki ülkenin kültürel alanlarda işbirliğini geliştirmek istemişti. Üstelik -ilerleyen tarihlerde, 1970'lerin hemen başlarında İsmail Cem'in aktarımlarına göre- Hintliler, Türkiye ile Hindistan'ın kültür geleneği yaratmış ülkeler olduklarını değerlendirerek, bu iki ülkenin birbirlerini yeterince bilmemelerini kayıp olarak seslendirmişler⁸ ve böylece kültürel işbirliğinin gerekçelerinden birini daha ortaya koymuşlardı.

Hindistan ile Türkiye'nin ilişkilerinin imzalanan ve onaylanan dostluk anlaşması çizgisinde geliştirilmeye çalışıldığı 1950'lerin başlarında kültürel temasları da sağlayacak düzenlemelere gidilmişti. Bu arada 7 Mart 1951 tarihinde Hindistan hükümetiyle bir dostluk ve kültür anlaşmasına yönelik müzakere yürütmesi ve anlaşmayı imzalaması için Bakanlar Kurulu tarafından Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı yetkilendirilmişti⁹. 1951 Mayıs sonlarında ise Türk hükümetinin resmi davetlisi olarak Mevlana Ebülkelam Azad'ın Türkiye'yi ziyaret edeceği gazete satırlarına taşınmıştı¹⁰. Bu ziyaret sırasında taraflar, gerek aralarında varolan dostluğun gerekse Birleşmiş Milletler ile UNESCO'nun üyesi bulunmalarının etkisiyle 29 Haziran 1951 günü Ankara'da kültürel ilişkilerine yönelik bir anlaşma imzalamışlardı. Türkiye

⁶ Hindistan'da çeşitli toplumsal hareketlerin önderliğini yürütmüş ve üstlenmiş olan bir isimdi.

⁷ "Yeni Hindistanda kültürel rönesans", *Milliyet*, 26 Ocak 1951, No:265, s.4. Bu çizgide kurulan organizasyonlardan biri Hint ve Ortadoğu Kültür Çalışmaları Derneği/The Institute Of Indo-Middle East Cultural Studies idi. Dernek başkanı Dr. Syed Abdül Latif, dernek ve programı hakkında 20 Ağustos 1955 tarihli İngilizce bir mektubu Başbakan Adnan Menderes'e göndermişti. (BCA, Fon Kodu: 030.01, Yer No:5.28.7).

⁸ İsmail Cem, "İsmail Cem'in Gezi Notları, Hindistan", *Milliyet*, 22 Ekim 1971, No:8609, s.7.

⁹ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No:125.17.16.

¹⁰ "Hint Eğitim Bakanı yurdumuza geliyor", *Milliyet*, 26 Mayıs 1951, No:388, s.3. 1950 Haziran'ında Hindistan Eğitim Bakanı Mevlana Ebülkelam Azad (Maulana Abulkalam Azad) ile Dışişleri Bakan Yardımcısı Dr. B. V. Keskar'ın Temmuz ortalarında Türkiye'ye gelecekleri basına yansımıştı. ("Hindistan Eğitim Bakanı Türkiye'ye geliyor", *Milliyet*, 8 Haziran 1950, No:37, s. 3).

ve Hindistan Cumhurbaşkanları adına Türkiye Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü ile Hindistan Cumhuriyeti Eğitim Bakanı Mevlana Ebülkelam Azad tarafından on seneliğine imzalanan anlaşma, “zımni tecdit yoluyla ilânihaye yürürlükte” kalabilecekti.

Anlaşma, yükseköğretim kurumlarında görevli akademisyenlerin mübadelesini, karşılıklı öğrencilere eğitim ve burs olanaklarının sağlanmasını, hükûmet memurlarının diğer ülkede staj yapabilmesini, tarafların diğer ülkede bilimsel ya da sanatsal kurum, kütüphane ve eğitim kurumları açabilmesini öngörüyordu. Ayrıca iki ülke arasında kültürel ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla konser, konferans, sergi, film gösterimleri düzenlenmesi, üniversitelerde bazı kürsülerin kurulması, çeşitli yayınların yapılması ve öğrenci gezilerinin gerçekleştirilmesi hatta farklı dallarda spor karşılaşmaları organizasyonlarına yönelmesi anlaşma şartları içinde bulunuyordu¹¹. İmzalanan kültür anlaşması, Hint basını tarafından da oldukça olumlu karşılanmıştı¹².

Azad, anlaşmanın imzalanmasından sonra temaslarını sürdürmüş ve 1 Temmuz günü Ankara Erkek Teknik Öğretmen Okulu’nu ziyaret etmişti. Okulun hatıra defterine, kurumun başarısı ile ilgili ifadeler yazan Azad, aynı gün Yapı Enstitüsü Atölyeleri’yle Gazi Eğitim Enstitüsü’nü gezmişti. Sonra Ankara’dan İstanbul’a doğru yola çıkmış ve Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri tarafından uğurlanmıştı¹³.

2 Temmuz’da İstanbul’a gelen Azad, Hindistan Elçisi Chandra Shekhar Jha ile beraber Vali ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay’ı ziyaret etmişti. İstanbul’da, Ankara’da imzalanan kültür anlaşmasının iki ülke arasındaki ilk kültür anlaşması olduğunu belirten Azad, aynı gün öğleden sonra Teknik Üniversite’de (İTÜ) Hindistan kültürünü konu alan bir konferans vermişti¹⁴. Saat 17.30’da başlayan konferans, İzmir Milletvekili Halide Edib Adıvar tarafından açılmıştı. Vali ve Belediye Başkanı Gökay, Millî Eğitim Müdürü Muhittin Akdik, Hindistan Elçisi Jha ve profesörlerle kalabalık bir halk kitlesinin dinlediği Azad, konferansında Hint uygarlığının unsurları ve eskiliği üzerinde durmuştu. 2 Temmuz akşamı şerefine düzenlenen bir akşam yemeğinde hazır bulunmuştu. 3 Temmuz günü, Hindistan Eğitim Bakanı’nın İstanbul Erkek Sanat Enstitüsü’ne elektrikle çalışan ve Hindistan Dokuma Makinaları Şirketi’nin ürettiği Tesemaco markasını taşıyan iki dokuma tezgâhı hediye etmesi

¹¹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, Toplantı:2, Cilt:15, Birleşim:68, 5 Mayıs 1952, s.67 ve 158 Sayılı Basmayazı Tutanağı. Türkiye-Hindistan kültür anlaşması. *Milliyet*, 30 Haziran 1951, No:421, s.1,3. TBMM’de 12 Mayıs 1952 tarihinde “Türkiye Cumhuriyeti ile Hindistan Cumhuriyeti arasında kültürel münasebetlere mütâallik anlaşmanın onanmasına dair kanun tasarısı” çekimser ya da red olmaksızın 245 oyla yasallaşmıştı. (*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem:IX, Toplantı:2, Cilt:15, Birleşim:71, 12 Mayıs 1952, s.166,182,194,207-210). 5933 numaralı kanun 17 Mayıs 1952 tarihinde *Resmî Gazete*’de yayınlanacaktı. (*T.C. Resmî Gazete*, 17 Mayıs 1952, Sayı: 8112, s.3619-3620).

¹² Türk-Hint kültür anlaşması. *Milliyet*, 3 Temmuz 1951, No:424, s.3.

¹³ *Ayın Tarihi*, No:212, s.3.

¹⁴ Hind Maarif Nazırı şehrimizde. *Milliyet*, 3 Temmuz 1951, No:424, s.1,3; *Ayın Tarihi*, No:212, s.3.

dolayısıyla Vali ve Belediye Başkanı Gökay ile yetkililerin katıldığı bir tören yapılmıştı. Törende Azad hastalığı nedeniyle yer almazken onu Elçi Jha temsil etmişti. Azad, 4 Temmuz günü sırasıyla Beyoğlu ve Selçuk Kız Olgunlaşma Enstitülerini gezdikten sonra Çapa Eğitim Okulu'nda şerefine düzenlenen çaya katılmıştı.

Azad, 5 Temmuz günü İstanbul'da radyo evini ziyaret etmiş ve Ankara Radyosu aracılığı ile yayınlanmak üzere bir plak kaydetmişti. Bu kayıta, ülkesine döndüğünde verdiği demeçlere benzer açıklamalarda bulunmuştu. Burada Türk halkına samimi şekilde teşekkür etmiş ve her yerde yakın ilgi gördüğünü belirtmişti. Kişisel olarak Türkiye'ye sempatisini anlatmış ayrıca Türk hükümetinin davetini memnuniyetle kabul ettiğini söylemişti. Atatürk'ün mesajının bütün Doğu dünyasına yönelik olduğunu ve Türkiye'nin hayranlık uyandıran eğitim kurumlarına sahip olduğunu anlatmıştı. İmzalanan kültür anlaşması üzerinde de durmuştu. Aynı gün İstanbul Üniversitesi ile İslam Müzesini gezmiş ve saat 16.30'da Park Otel'de bir basın toplantısı yapmıştı. Burada Türk hükûmetinden kendisine gelen davet üzerine Hindistan'ın dostluk mesajını Türkiye'ye getirdiğini ve bir haftalık gezisi sırasında eğitim kurumlarını, kültür cemiyetlerini, kütüphane ve müzeleri incelediğini, her yerde yeni bir hayat şeklinin izlerini gördüğünü açıklamıştı. Ayrıca Hasanoğlu Köy Enstitüsünün köylerdeki kalkınma hareketine katkısına hayran kaldığını ve Ankara'daki teknik enstitülerin çalışmalarını şaşırtıcı / büyük bir başarı olarak değerlendirdiğini söylemişti. İki ülke arasındaki bağları ve dostluğu aktardıktan sonra Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti hakkındaki görüşlerini dile getirmişti. 7 Temmuz'da Türkiye'den ayrılan Azad¹⁵ ülkesine döndüğünde yaptığı açıklamalarda Türkiye ziyaretinin olumlu geçtiğini değerlendirirken "Türkiye'de, Cumhurbaşkanı da dâhil herkesten büyük hüsnü kabul gördüm. Daima minnetle anacağım bir şey varsa o da Hindistan'a karşı Türkiye'de duyulan sevgidir" diyecekti¹⁶. Taraflar arasındaki kültür anlaşmasının bağları güçlendireceğini düşünen Azad, bir Hindistan-Türkiye Mecmuası çıkarılmasını istemişti¹⁷.

İki ülkenin sosyal ve kültürel ilişkileri açısından 1968 önemli bir yıl olacaktı. UNESCO tarafından 1968 yılı Gandhi'nin 100. yıl dönümü kabul edilmişti. Bundan dolayı Türkiye'de posta pulları çıkartılarak Hintli liderin adı bir caddeye verilmişti. Mehmet Barlas, köşesinde bunları değerlendirdikten sonra Türk-Hint dostluk ve işbirliğinin geliştirilmesinin beklendiği yönünde bir yazı kaleme almıştı¹⁸. Öte yandan resmî düzeydeki kültürel ilişkilerin durgunluğu sürmüş ve Hindistan'da 1970'lerin sonlarına kadar üniversiteler içinde ya da dışında bir Türk

¹⁵ Ayn Tarihi, No:212, s.8-17. Temmuz ortalarında Hindistan'ın tanınmış kadın düşünürlerinden Hanrah Sen, İstanbul'da çeşitli eğitim kurumlarını incelemiş ve 17 Temmuz günü saat 17.30'da Modern Hindistan'da kadının konumu konulu bir konferans vermişti. (Ayn Tarihi, No:212, s.41).

¹⁶ Hint Eğitim Bakanının beyanatu. *Milliyet*, 3 Ağustos 1951, No:444, s.3.

¹⁷ *Hindistan*, Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti Neşriyatı-Bakış Matbaası, İstanbul 1954, s.6.

¹⁸ Mehmet Barlas, *Dünyada Bugün-100'üncü Yıl ve Gandhi*. *Cumhuriyet*, 11 Ekim 1968, No:15879, s.3.

incelemeleri merkezi kurulmamıştı. Bununla birlikte 1951 tarihli Türk-Hint Kültür Anlaşması'na dayanılarak 1976 yılında yapılan kültür alışverişi programı çerçevesinde Yeni Delhi'de bir üniversitede "Centre of Turkish Studies" açılması ve bu merkezde Türkçe, Türk Edebiyatı, Türk Tarihi okutulması hatta araştırmalar yapılması planlanmıştı¹⁹. Yine 1970'lerin ikinci yarısında, 1978 Temmuz'unda Gündüz Ökçün'ün dört günlük Hindistan ziyareti sırasında Hint Eğitim Bakanı Çunder ile bir kültür anlaşması imzaladığı basına yansımıştı²⁰.

1980'li yıllarda ise Ankara'daki Büyükelçilik yanında İstanbul'da bir fahri konsolosluk kurulmuştur. İstanbul'da açılan fahri konsolosluk 1983-1994 yılları arasında faaliyet göstermiştir²¹. Bu dönemde 1984 yılında Hindistan Basın Konseyi Başkanı Justice A.N. Grover, Türkiye'de temaslarda bulunmuştu. Grover, Hindistan'da 85 farklı dilde yayınlanan 20.000 civarında günlük gazete bulunduğunu, toplam tirajın yaklaşık 50.000.000 olduğunu belirterek haberlerle haber ajanslarının çalışmaları konusunda değiş-tokuş çizgisinde bir işbirliği istediklerini söylemişti²².

İlerleyen tarihlerde Türkiye ile Hindistan arasındaki ilişki ya da bağın anlamlı örneklerden birini TBMM'de İstanbul Milletvekili Bülent Akarcalı ortaya koymuştu. Akarcalı, gündem dışı söz alarak Hindistan'daki veba salgını dolayısıyla Avrupa'da uygulanan tedbirlerden örnekler göstermiş ve İstanbul ile Ankara havalimanlarına yapılacak seferlere yönelik önlem alınıp alınmadığını sorgulamıştı. Hastalığın yayılma tehlikesi ve riskini değerlendirdikten sonra Sağlık Bakanlığının gerek kendi elde ettiği gerekse Dünya Sağlık Teşkilatından alacağı bilgileri, Ulaştırma Bakanlığına, Tarım Bakanlığına, Devlet Havalimanlarına, Gümrük Müsteşarlığına, Türk Deniz Ticaret Odasına ve Deniz Liman İşletmelerine aktarıp bunlar arasındaki koordinasyonu sağlaması gerektiğini anlatmıştı. Konuşmanın önemli bir yanı, Akarcalı'nın Hindistan'a Türkiye'nin antibiyotik gibi ilaçları göndererek yardım etmesi talebidir. Akarcalı, Türkiye'nin yardıma ihtiyacı olan Hindistan'a destek vermesi gerektiğini ileri sürerken bu ülkedeki Müslümanların Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu'ya önemli katkıları bulunduğunu hatırlatmıştı. Milletvekiline göre Hindistan'a yardım etmek insani olduğu kadar tarihî bir görevdir²³.

¹⁹ İsmail Soysal ve Eren Mihin, bu araştırma merkezinin büyük olasılıkla Jawaharlal Nehru Üniversitesinde açılacağını yazmışlardı. Ayrıca çeşitli üniversitelerde "Islamic Centre" bulunduğunu, buralarda Türkiye'ye yönelik insanbilim konularına değinildiğini belirtmişlerdi. (İsmail Soysal-Eren Mihin, *Türk İncelemeleri Yapan Kuruluşlar (Kılavuz)*, TTK Yayınları, Ankara 1977, s.129).

²⁰ Ökçün, bu ziyaretler sırasında Taç Mahal'i gezmişti. (Hindistan, Türkiye'nin bağlantısızlara 'konuk' olarak katılmasını destekliyor. *Milliyet*, 14 Temmuz 1978, No:11028, s.8).

²¹ Fahri Konsolos Nihat Boytüzün, Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti'nin bekleneni verememesi üzerine fahri bir konsolosluk açıldığını belirtmişti. (Nihat Boytüzün ile gerçekleştirilen söyleşi. 10 Eylül 2013, saat 15.30-16.00).

²² Hindistan, Türkiye ile haber değiş tokuşu yapmak istiyor. *Milliyet*, 14 Eylül 1984, No:13236, s.8.

²³ Sağlık Bakanı Doğan Baran, bu konuşmaya cevap vermiş ve gereken önlemlerin alındığını anlatmıştı. (*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 19, Yasama Yılı:4, Cilt:67, Birleşim:13, 29 Eylül 1994, s.363,379-381).

Gayrı Resmi Düzlemde Etkin Bir Kuruluş

Türkiye - Hindistan Kültür Cemiyeti ve Faaliyetleri

Türkiye ile Hindistan arasındaki kültürel ilişkilerin geliştirilmesine yönelik resmi temas ya da uygulamalar kadar gayrı resmi temas ve ilişkiler de dikkat çekici boyuttadır. İki ülke arasında sosyo kültürel düzeyde çeşitli temaslar yaşanırken yarı resmî düzeyde kabul edilebilecek en ilginç ve samimi temaslardan biri çocuklar aracılığı ile gerçekleşmişti. *Doğan Kardeş* dergisi 1949 Ocak ayında Jawaharlal Nehru'nun dünya çocuklarına hitaben yazdığı bir mektubu yayınlamıştı. Mektupta Nehru, Japon çocukların isteği üzerine onlara bir fil gönderdiğini anlatmaktaydı. Bu satırlar Türk çocuklarının benzer bir talepte bulunmalarını tetiklemiş; Türk çocukların Nehru'ya yazdıkları mektup Hindistan elçiliğine ulaştırılmıştı. 1949 Şubat'ında kendisine yollanan mektuba Hindistan Başbakanı Nehru olumlu karşılık vermiş ve Türk çocuklarının isteğini kabul ettiğini Başbakan Menderes'e bir mektupla bildirmişti. Menderes'e yazdığı mektupta "Türk çocuklarının bu filden hoşlanacaklarından ve filin geldiği memleketle, onun kendilerine sevgilerini gönderen Hind çocuklarını hatırlayacaklarını ümit ederim" ifadesine yer vermişti. Ayrıca Türk çocuklarına gönderdiği mesajda fil için "Hint çocuklarının sizlere gönderdiği bir hatıradır" demişti.

1950 sonlarında Nehru'nun "Mohini / Şirin" adını koyduğu fil için Türk çocuklar karşılama hazırlıklarına başlamışlar ve bu arada *Doğan Kardeş* dergisi Türk çocukları arasında filin nasıl karşılanacağını resimlendirilmesini konu alan bir resim yarışması düzenlemişti²⁴. 1950 Aralık ayında *Milliyet* gazetesi bir yandan *Mohini* adlı filin Türkiye yolculuğunu sürdürdüğünü haber yaparken, bir yandan da Nehru'nun Japonya ve Amerika'ya fil hediye ettiğini aktarmış hatta diğerleri gibi Türkiye'ye gönderilen filin "iki memleket arasındaki bağların kuvvetlenmesine yardım" edeceği yorumunu ön plana çıkarmıştı²⁵. Yavru fil, İtalyan bandralı Rosselini vapuru ile 15 Aralık sabahı İstanbul'a getirilmişti²⁶.

1951 yılında Hindistan'ın Yeni Delhi şehrinde Milletlerarası Çocuk Resimleri Sergisi açılmış ve buraya katılan dört Türk çocuğu ödül kazanmıştı. Nehru tarafından çocuklara gönderilen ödüller, 5 Ağustos 1952 tarihinde törenle dağıtılmıştı. Valilikte düzenlenen törene İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay ile Hindistan Büyükelçisi Chandra Shekhar Jha katılmışlardı. Elçi, uzun bir konuşmadan sonra 6000 resim arasından derece alan

²⁴ BCA, Fon Kodu: 030.01, Yer No:10.60.7; Nehru'nun Fili yola çıktı. *Milliyet*, 4 Aralık 1950, No:213, s.2

²⁵ Böyle yayınlarda Hindistan Basın Ateşesi Cemal Kidway ile eşinden de bahsediliyordu. (Japonya'ya gönderilen filden bizimkine ilk mektup. *Milliyet*, 14 Aralık 1950, No:223, s.4).

²⁶ Nehru'nun Türk çocuklarına hediye ettiği fil 'Mohini' geldi. *Milliyet*, 26 Aralık 1950, No:235, s.1.

Türk çocuklarını tebrik etmişti²⁷. 1952 sonbaharında ise Türk çocukları, Yeni Delhi’de kış aylarında düzenlenecek olan sergiye 234 resim ile katılmış ve resimler, Millî Eğitim Müdürü aracılığı ile Hindistan Büyükelçisi’ne teslim edilmişti²⁸. 1952 Beynelmîlel Çocuk Resimleri Sergisi’nde birinci, ikinci ve üçüncülük derecelerini sırasıyla Nihat Soydan, Mefharet Yaman ve Oğuz Kayhan adlı Türk çocukları almışlardı. Yedi Türk çocuğu da farklı derecelerde başarı göstermişlerdi²⁹. Sonraki yıllarda da benzer gelişmeler yaşanmış ve 1957 yılında dokuz Türk çocuğu başarı kazanmıştı³⁰. Hindistan’daki Uluslararası Öğrenci Resim Yarışması’nda 110.000 katılımcı arasından Küçükçekmece Ortaokulu öğrencisi Asuman Gürbüz’ün ikinciliği kazandığı 1968 Mart ayında *Milliyet*’e yansımıştı³¹.

20. yüzyılın ikinci yarısında Türkiye ile Hindistan arasında gayr-ı resmî düzeydeki ilişkileri sürükleyen asıl etken sivil kuruluşlardı. Nitekim 1949 yılının ilk günlerinde Ankara’da Türkiye ile Hindistan’ın kültürel ilişkilerini güçlendirmek amacıyla Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti adını taşıyan bir cemiyet kurulmuştu. Basın, iki ülkeyi birbirine yakınlaştırma amacındaki cemiyetin kurucu üyelerini “Cemiyetin kurucuları arasında memleketimizin her tabakasına mensup tanınmış şahsiyetler bulunmaktadır” ifadeleriyle kamuoyuna tanıtmıştı³². Merkezi Ankara olmak üzere Türkiye-Hindistan Kültür Derneği’nin kuruluşuna, 13 Haziran 1949 tarihli Bakanlar Kurulunun 3 / 9425 sayılı kararıyla izin verilmişti³³. Cemiyetin İstanbul şubesi, aynı yılın sonbaharında açılacaktı. Bu şubenin faaliyete geçmesi münasebetiyle 30 Eylül 1949 tarihinde Park Otelde bir toplantı düzenlenmişti³⁴. Cemiyet, kuruluş sürecinden itibaren farklı alanlarda çalışmaya başlamıştı. Bu arada Hindistan Basın Ataşesi ile Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti Başkanı, Vali ve Belediye Başkanı Prof. Gökay’ı 15 Ekim 1951’de ziyaret etmişlerdi. Valinin misafirleri kültürel ilişkilerin geliştirilmesi temennisinde bulunmuşlardı. Ayrıca Hindistan’da Türkiye hakkında geniş bilgi verilmesinin iyi sonuçlar getireceği ve sık sık ziyaretler gerçekleştirilmesi üzerinde durulmuştu³⁵.

Cemiyet hakkında somut bir tablo oluşturabilmek için faaliyet ve etkinliklerine kronolojik bir çerçeveye yaklaşmak yararlı olacaktır. Nitekim cemiyetin 1952 yılına kadar süren ilk etkinlikleri şunlardı:

²⁷ Nehru’nun hediyeleri. *Milliyet*, 6 Ağustos 1952, No:806, s.2.

²⁸ Çocuklararası resim sergisine katılıyoruz. *Milliyet*, 27 Ekim 1952, No:885, s.8.

²⁹ Beynelmîlel çocuk resimleri sergisi. *Milliyet*, 24 Şubat 1953, No:1005, s.1,7.

³⁰ 9 Çocuğumuz resimde muvaffakiyet kazandı. *Milliyet*, 1 Kasım 1957, No:2684, s.2.

³¹ *Milliyet*, 21 Mart 1968, No:7297, s.7.

³² *Cumhuriyet*, haberin başlığında farklı vermekle beraber cemiyetin adını Hindistan-Türkiye Kültür Cemiyeti olarak sütunlarına taşımıştı. (Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti kuruldu. *Cumhuriyet*, 22 Ocak 1949, No:8781, s.3).

³³ *BCA*, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No:119.46.6.

³⁴ Haberde Türkiye-Hindistan Dostluk Cemiyeti adı kullanılmıştı. (Türkiye-Hindistan Dostluk Cemiyetinin İstanbul Şubesi faaliyete geçti. *Cumhuriyet*, 1 Ekim 1949, No:9031, s.2).

³⁵ Küçük Haberler. *Cumhuriyet*, 16 Ekim 1951, No:9771, s.2; Hint basın ataşesi Valiyi ziyaret etti. *Milliyet*, 16 Ekim 1951, No:513, s.2.

4 Nisan 1949 tarihli ve Yeni Delhi kaynaklı haberlere göre bir süre önce Hindistan'a gitmiş olan Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti Genel Sekreteri ve Türk Harp Akademisi İngilizce Hocası Zafer Hasan Aybek, 3 Nisan günü Dünya İşleri Hindistan Konseyinde Türkiye hakkında bir konuşma yapmıştı. Zafer Hasan, Türkiye nasıl batıda barış kalesi görevi görüyorsa benzer bir görevi doğuda da yapacağı temennisini dile getirmişti. Hindistan'ın Millî Mücadele yıllarında Türkiye'ye gösterdiği yakınlığı, Türklerin daima derin bir sevgi ile hatırladığını belirten konuşmacı, Türkiye'de demokrasinin tam anlamı ile hüküm sürmekte olduğunu belirterek gerçekleştirilen devrimleri anlatmıştı³⁶.

Cemiyet, 3 Mart 1950 günü saat 18.00'de Ankara Halkevinde bir kültür toplantısının organizasyonunu gerçekleştirmişti. İki ülkenin istiklal marşlarıyla başlayan toplantı, iki ülke ilişkilerinin tarihçesi ve dostça münasebetlerden bahsedilmesiyle sürmü; iki halkın müzikleri dinlenirken Hindistan aktüalitelere ilişkin oluşan filmler gösterilmişti³⁷. Benzer bir organizasyon, 11 Temmuz 1950'de saat 17.30'da Eminönü Halkevinde yapılmıştı. Hint Şairi Tagore hakkındaki konuşmanın yanında bir film gösterimi düzenlenmişti³⁸. 2 Ekim 1950 tarihinde saat 17.30'da Gandhi'nin doğum yıl dönümü için Eminönü Halkevinde bir tören hazırlayan³⁹ Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti, kuruluşundan bir yıl kadar sonra 13 Aralık 1950'de Hindistan Sefarethanesi'nde saat 17.00'da bir toplantı planlamış ve bazı kültürel filmlerin gösterimi öngörülmüştü. Ayrıca Yeni Delhi Üniversitesi'nin öğretim elemanlarından Dr. Nag'ın ülkesini konu alan bir konuşması programa dâhil edilmişti⁴⁰.

Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti, 2 Temmuz 1951 akşamı Hindistan Eğitim Bakanı Azad şerefine Cihangir'deki Hindistan Haberleri Servisi binasında akşam yemeği vermişti. Azad, 5 Temmuz günü Park Otel'de saat 16.30'da düzenlediği basın toplantısında, iki ülke arasındaki bağları ve dostluğu aktardıktan sonra "Bu münasebetle Türkiye Hindistan Kültür Cemiyeti lehinde birkaç söz söylemek isterim" diyerek, cemiyet hakkındaki görüşlerini dile getirmişti. Cemiyet hakkında şunları söylemişti:

İsmi geçen bu cemiyet, iki memleket arasında kültürel ve dostane bağları kuvvetlendirmeğe çalışmaktadır. Daima şu kanaati besledim ki Hükümetler ne kadar gayret sarfederlerse etsinler memleketler arasında anlaşma havası yaratabilmekte en faydalı neticeyi daima hususi şahıslar ve gönüllü müesseseler alırlar. Hükümetlerin harekâtı siyasi faktörlerin tesiri altında kalır, fakat şahısların dostluk ve sevgisi

³⁶ Hindistanda memleketimiz hakkında bir konferans. *Cumhuriyet*, 5 Nisan 1949, No:8854, s.3.

³⁷ Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyetinin toplantısı. *Cumhuriyet*, 4 Mart 1950, No:9183, s.3

³⁸ *Milliyet*, 7 Temmuz 1950, No:66, s.2; *Milliyet*, 9 Temmuz 1950, No:68, s.2; *Milliyet*, 11 Temmuz 1950, No:70, s.2; *Milliyet*, 12 Temmuz 1950, No:71, s.2.

³⁹ *Milliyet*, 29 Eylül 1950, No:147, s.2; *Milliyet*, 1 Ekim 1950, No:149, s.2; *Milliyet*, 2 Ekim 1950, No:150, s.2.

⁴⁰ Gazetede Türk-Hindistan Dostluk ve Kültür Cemiyeti olarak geçiyordu. (Türk-Hindistan Dostluk Cemiyeti. *Cumhuriyet*, 13 Aralık 1950, No:9467, s.2).

siyasi tesirlere tabi değildir. Hem Ankara’da hem de İstanbul’da Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti’nin toplantılarında konuşabilmiş olmaktan ötürü kendimi bahtiyar addediyorum. Ümid ederim ki ismi geçen bu kültür cemiyeti iki memleket arasında dostluğu kuvvetlendirir, Türkleri ve Hintlileri birbirine yaklaştırır.

Kuşkusuz bu sözler Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti’nin misyonu açısından anlamlıydı⁴¹.

1951 sonbaharında Pakistan Başbakanı Liyakat Ali Han’ın suikasta kurban gitmesi nedeniyle Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti, 17 Ekim Çarşamba günü için düzenlediği kokteyli 22 Ekim Pazartesi günü saat 18.00’a ertelemiştir⁴². Cemiyet, aynı yılın sonunda 8 Aralık tarihinde Cihangir Özoğul Sokak 24 numaradaki geçici merkezde saat 16.00’da olağanüstü bir toplantı yapacağını ilan etmişti⁴³. 17 Aralık Pazartesi günü saat 18.00-20.00 aralığında ise Türkiye - Hindistan Dostluk Anlaşmasının imzalanması ve Hindistan Basın Ataşesi Bay ve Bayan G.H. Jansen’in Türkiye’den ayrılmaları münasebetiyle Türkiye - Hindistan Kültür Cemiyetinin Cihangir’deki lokalinde bir kokteyl parti düzenlenmişti. Cemiyetin başkanı Prof. Caferoğlu, “... dostluk paktının imzalanmasından duyduğu sevinci, buna mukabil Mr. Yansen’in Türkiye’den ayrılışına üzüldüğünü” ifade etmişti. Hindistan Basın Ataşesi’nin konuşmasındaki “Türk - Hindistan dostluk Cemiyeti iki memleketi yaklaştırmak için temeller atmıştır. İlerde bu iki devleti daha çok yaklaşmış göreceğiz. Yaşasın Türkiye” cümleleri ise cemiyetin, iki ülkenin ilişkilerindeki konumunu ortaya koymasından açısından önemliydi⁴⁴. Aynı yıl içinde cemiyet, Gandhi adına “Mahatma Gandhi 1869-1948” adlı bir kitapçık bastırmıştı⁴⁵.

Türkiye ile Hindistan’ın kültürel bağ ve temasları zaman zaman entelektüel kesimlerin etkinlikleri üzerinden sürmüştü⁴⁶. Hindistan, özellikle Türk basın mensuplarının ilgisini çeken

⁴¹ *Aydın Tarihi*, No:212, s.8-17.

⁴² Cemiyetin açıklamasında Dost Pakistan ifadesine yer verilmişti. (Liyakat Ali Han katledildi. *Cumhuriyet*, 17 Ekim 1951, No:9772, s.1,3).

⁴³ *Milliyet*, 6 Aralık 1951, No:564, s.2. *Cumhuriyet*, bina numarasını 44 olarak vermişti. (*Cumhuriyet*, 6 Aralık 1951, No:9822, s.2).

⁴⁴ “Küçük Haberler”, *Cumhuriyet*, 17 Aralık 1951, No:9833, s.2; Türk-Hindistan Dostluk Cemiyetinin toplantısı. *Cumhuriyet*, 18 Aralık 1951, No:9834, s.2.

⁴⁵ *Mahatma Gandhi 1869-1948*, Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti Neşriyatı-Osman Yalçın Matbaası, İstanbul 1951, 15 s.

⁴⁶ Haydarabad’a, Dürrüşehvar Sultan’ın yanına giden Halide Edib Adivar burada çeşitli konferanslar vermişti. Ankara cephesinde, çeşitli kanallardan takip edilen bu konuşmaların 1935 bahar ve yaz aylarındaki yazışmalardan sonra Türk Devrimi’nden yana olduğu kanaatine varılmıştı. (BCA, Fon Kodu: 490.01, Yer No:578.2299.5). Halide Edib’in “Conflict of East and West in Turkey” ve “Inside India” adlı eserleriyle Hindistan’daki konferansları ana hatlarıyla bazı akademik çalışmalarda ele alınmıştır. (Ali Fuat Bilkan, “Halide Edib Adivar’ın ‘Inside India’ ve Hindistan Ziyaret”, *Bilig*, sy.33, Bahar 2005, s.119-136; Ali Fuat Bilkan, “Halide Edib Adivar’ın Hindistan’daki Konferansları”, *Bilig*, sy.56, Kış 2011, s.33-44). Halide Edib Adivar, 1948 Şubatı’nda *Akşam* gazetesinde Gandhi ile ilgili bir yazı dizisi de yayınlamıştı. Dizi yayınlanmadan önce Şevket Rado, kendisiyle bir röportaj yapıp yayınlamıştı. (Şevket Rado, “Gadhi[Gandhi]’ye dair”, *Akşam*, 6 Şubat 1948, No:10527, s.3; Halide Edib Adivar, “Mahatma Gandhi ve Dünya”, *Akşam*, 7 Şubat 1948, No:10528, s.5; Halide Edib Adivar, “Mahatma Gandhi ve

bir coğrafya olmuştu⁴⁷. Bu ilginin paralelinde 1952 yılının hemen başlarında Ahmet Emin Yalman, Dr. Ahmet Şükrü Esmer, Adviye Fenik (*Zafer* gazetesi), Refi' Cevad Ulunay ve Doğan Nadi'den oluşan Türk gazetecilerden bir grup yaklaşık iki ay sürecek Hindistan gezisine çıkmışlardı. Bu gezi, daha sonra kitaplaştırılmıştı⁴⁸. Geziye katılanlardan Refii Cevat Ulunay, ilerleyen yıllarda köşesinde Hindistan Sefareti Basın Ataşesi Barakat Ahmet Han gibi bazı görevlilerle kişisel dostluklarını anlatmış; bu coğrafya ile Hindistan devletinin üretim, sanayi, kalkınma ve benzeri alanlardaki başarısına hayranlığını dile getirmişti⁴⁹.

Hindistan'a yönelik ilgisi ile tanınan entelektüel isimler arasında Asaf Hâlet Çelebi dikkat çekmektedir⁵⁰. Arslan Kaynaradağ'ın "Bir Türk'ten çok bir Hintliye benziyordu"⁵¹ sözüyle Hintlilere benzettiği Asaf Hâlet, bu coğrafya ve kültürün etkisinde kalarak çeşitli ürünler vermiş, bunların yanında Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyetiyle sıkı bir bağ kurmuştu. Hatta evinde ağırladığı misafirlerinin önemli bir kısmının bu cemiyet üyelerinden oluştuğu anlaşılmaktadır. Üyesi bulunduğu cemiyet hakkında Asaf Hâlet'in eşi Nermin Hanım şunları söylemişti:

Oradaki insanlar bu tabiri [Om Mani Padme Hum] ve Asaf'ı çok severlerdi...
[Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti'nin] Çok güzel çalışmaları vardı. İnsanlar arasında sevgi ve kardeşlik gibi konularda çok güzel çalışmaları vardı. Orada insanların birbirlerine çok tatlı davrandıklarını hatırlıyorum. Hintli bir şair vardır,

Dünya", *Akşam*, 10 Şubat 1948, No:10531, s.5; Halide Edib Adıvar, "Mahatma Gandhi ve Dünya", *Akşam*, 12 Şubat 1948, No:10533, s.5; Halide Edib Adıvar, Mahatma Gandhi ve Dünya. *Akşam*, 14 Şubat 1948, No:10535, s.5; Halide Edib Adıvar, Mahatma Gandhi ve Dünya. *Akşam*, 16 Şubat 1948, No:10537, s.5; Halide Edib Adıvar, Mahatma Gandhi ve Dünya. *Akşam*, 19 Şubat 1948, No:10540, s.5,6; Halide Edib Adıvar, Mahatma Gandhi ve Dünya. *Akşam*, 20 Şubat 1948, No:10541, s.5).

⁴⁷ *Akşam*'da (1949 ve) 1950 yılında Hindistan ve o coğrafya ile ilgili bir dizi daha yayınlanmıştı. (Hami Bekem, Milletlerin Garip Adetleri, Hindistanda 2 parmağını kurban edenler. *Akşam*, 10 Mart 1950, No:11282, s.4; Hami Bekem, Milletlerin Garip Adetleri, Hintliler batıl itikadlara en çok inanan insanlardır. *Akşam*, 14 Mart 1950, No:11286, s.5; Hami Bekem, Milletlerin Garip Adetleri, Güney Hindistanda garip evlenme adetleri. *Akşam*, 16 Mart 1950, No:11288, s.5; Hami Bekem, Milletlerin Garip Adetleri, Hindistanda garip nikah ve evlenme törenleri. *Akşam*, 18 Mart 1950, No:11290, s.4; Hami Bekem, Milletlerin Garip Adetleri, Hindistanda 2378 muhtelif mezhep vardır. *Akşam*, 21 Mart 1950, No:11293, s.4; Hami Bekem, Milletlerin Garip Adetleri, Hindistanda bugün bırakılmış evlenme adetleri. *Akşam*, 22 Mart 1950, No:11294, s.4; Hami Bekem, Milletlerin Garip Adetleri, Hint kadınları bir zamanlar harem hayatı yaşarlardı. *Akşam*, 24 Mart 1950, No:11296, s.4; vd).

⁴⁸ Ahmet Emin Yalman, Ahmet Şükrü Esmer, Adviye Fenik, Refi' Cevad Ulunay, Doğan Nadi, *Hindistan'da Gördüklerimiz*, Türkiye Matbaacılık ve Gazetecilik A.O., Ankara 1953, 127 s. Hindistan Hükümetinin davetiyle gerçekleşen bu gezi sırasında Ahmet Şükrü Esmer, Hindistan'ı Asya'nın büyük gücü olarak gördüğünü ve Nehru'ya verdiği önemi sık sık ifade etmişti. Laikliği iki ülkenin yakınlaştırıcı ortak unsuru olarak görüyordu. Esmer'e göre Türkiye, Hindistan ile ilişkiler konusunda yeterli çabayı harcamıyordu. (İşıl Arpacı, *Prof. Dr. Ahmet Şükrü Esmer'in Yaşamı, Yapıtları, Fikirleri, Uygulamaları ve Türk Toplumsal Yaşamına Katkıları: Kamu Yönetimi Açısından Bir Araştırma*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], İnönü Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Malatya 2005, s.41,66).

⁴⁹ Ulunay, Takvimden Bir Yaprak-Bir Veda Münasebetiyle. *Milliyet*, 9 Haziran 1959, No:3262, s.3.

⁵⁰ Hüsamettin Bozok, Asaf Hâlet Çelebi İçin Anılar, Anılar... *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, Haz. Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir, Hece Yayınları, Ankara 2003, s.180; Arslan Kaynaradağ, Dostum Asaf Hâlet Çelebi. *age.*, s.183; Ayhan Hünalp, Asaf Hâlet Çelebi İçin. *age.*, s.193; İbrahim Minnetoğlu, Asaf Hâlet Çelebi İçin. *age.*, s.195; Kemal Sülker, Gergin Bir Ortamda Asaf Hâlet'le Söyleşi. *age.*, s.233,235; Nihat Kuşlu, Onunla Bir Konuşma. *age.* s.239.

⁵¹ Kaynaradağ, *agm.*, s.182.

adı Tagor. Onun kitaplarını şiirlerini okurlardı. Konuşurlardı. Amaaan! Bizimkiler gibi değiller, onlar bambaşkaydı⁵².

Hindistan'ı ziyaret eden aydınlardan biri de Hilmi Ziya Ülken idi. Ülken'in Hindistan'dan döndükten sonra 10 Ocak 1952 tarihinde saat 18.00 itibariyle Türkiye - Hindistan Kültür Cemiyetinin merkezinde bir konferans vereceği basına yansımıştı. Konferansın ardından dinleyicilere Hindistan'a ait filmlerin gösterilmesi planlanmıştı⁵³. 1950'lerin ilk yıllarında çeşitli etkinlikler sergileyen Türkiye - Hindistan Kültür Cemiyeti, süre gelen yıllık toplantısını 27 Eylül 1952 Cumartesi günü saat 16.00'da yapacağını kamuoyuna ilan etmişti. İlanda adres olarak Özoğul Sokağı No:24 Cihangir adresi verilmişti⁵⁴. 28 Eylül tarihinde ise cemiyetin yıllık kongresinin Eminönü Talebe Lokali'nde gerçekleştirildiği gazetelerde yer almıştı⁵⁵.

Cemiyetin 1952 sonlarından itibaren sergilediği faaliyetler ise şu sırayla değerlendirilebilir:

2 Ekim 1952 tarihinde cemiyet İTÜ'nün konferans salonunda Mahatma Gandhi için - doğum yıl dönümü nedeniyle- bir anma töreni düzenlemişti. Hindistan Büyükelçisi ile eşinin katıldığı törende Behçet Kemal Çağlar, Gandhi hakkında şiir okurken, Ord. Prof. Ömer Celal Sarç da Gandhi'nin hayatını anlatmıştı⁵⁶. Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti, 4 Mart 1953 tarihinde saat 16.00'da cemiyet merkezinde bir toplantı yapmıştı⁵⁷. 21 Mart Cumartesi gecesi Konak salonlarında yemekli bir toplantı organizasyonu planlayan⁵⁸ cemiyetin yaz aylarında farklı bir organizasyonun hazırlıklarına yöneldiği anlaşılmaktadır. Nitekim basında, *Hint Elişleri Sergisi*'nin 15 Ağustos 1953 tarihinde Beyoğlu Olgunlaşma Enstitüsü'nde saat 18.30'da açılacağı ilanı ile karşılaşılmaktadır⁵⁹. Cemiyet, 5 Ekim 1953 tarihinde Hint Lideri Mahatma Gandhi'nin doğum yıl dönümü münasebetiyle Küçük Sahne'de bir organizasyon düzenlemişti⁶⁰. Burada Tezer Taşkiran ile Ali Fuat Başgil, Gandhi hakkında konuşma yapmışlardı⁶¹.

⁵² Nermin Hanım, Asaf Halet için *Sonra bir de Hint Edebiyatı yazmıştı o diyerek Ama onu çaldılar. Bir gözleri görmeyen yazar vardır... Onu bastı. Asaf'ındır o kitap* iddiasında bulunmuştu. (Nermin Çelebi(ler), On Üç Yıl, Tutkulu Bir Aşkla Binbir Gece Masalları'ndak Gibi Bir Hayat Yaşadık. age. s.156-157,165,173).

⁵³ *Milliyet*, 9 Ocak 1952, No:598, s.2.

⁵⁴ *Milliyet*, 19 Eylül 1952, No:847, s.2; *Milliyet*, 20 Eylül 1952, No:848, s.2; *Milliyet*, 22 Eylül 1952, No:850, s.2; *Milliyet*, 27 Eylül 1952, No:855, s.2.

⁵⁵ *Milliyet*, 28 Eylül 1952, No:856, s.2.

⁵⁶ *Cumhuriyet*, 3 Ekim 1952, No:10119, s.6. Tam bir yıl önce yine 2 Ekim'de İTÜ'de Mahatma Gandhi hakkında bir konferansı Prof. Dr. Halide Edip Adıvar vermişti. (*Milliyet*, 27 Eylül 1951, No:494, s.2; *Milliyet*, 29 Eylül 1951, No:496, s.2).

⁵⁷ *Milliyet*, 12 Mart 1953, No:1021, s.2.

⁵⁸ *Milliyet*, 2 Mart 1953, No:1011, s.2.

⁵⁹ *Milliyet*, 12 Ağustos 1953, No:1172, s.2. Bir yıl sonra aynı dönemde *Milliyet*'e 8-25 Eylül 1954 tarihlerinde Hindistan Büyükelçiliği tarafından Hint Sanat Sergisi'nin Olgunlaşma Enstitüsü'nde açılacağı haber olmuştu. (*Milliyet*, 25 Ağustos 1954, No:1542, s.2; *Milliyet*, 26 Ağustos 1954, No:1543, s.2). Söz konusu tarihlerde *Hindistan'da Matbuat* konulu sergi açılmıştı. Dolayısıyla dönemsel olarak söz konusu tarihlerde çeşitli etkinliklerin düzenlenmesi, ilanlardaki organizasyonların gerçekleştirilmiş olması ihtimalini güçlendirmektedir.

⁶⁰ *Milliyet*, 30 Eylül 1953, No:1218, s.2; *Milliyet*, 3 Ekim 1953, No:1221, s.2.

⁶¹ Gandhi'nin doğum yıldönümü münasebetiyle toplantı. *Cumhuriyet*, 6 Ekim 1953, No:10482, s.2.

Türkiye - Hindistan Kültür Cemiyeti, 14 Eylül 1954 tarihinde Beyoğlu Olgunlaşma Enstitüsünde “Hindistan’da Matbuat” adlı bir sergi açmıştı. Serginin açılışından önce Cemiyet Başkanı Prof. Karman Görgün, kısa bir konuşma yapmış ve açılış Bakan Dr. Mükerrer Sarol tarafından gerçekleştirilmişti⁶². Aynı yıl cemiyet, Türkiye’de Hindistan’ı tanıtmak ve iki ülke arasındaki bağları güçlendirmek amacıyla “Hindistan” adlı çeşitli yazı ya da makalelerden oluşan bir kitapçık yayımlamıştı. Bu kitapçık, Hindistan Büyükelçisi C. S. Jha tarafından mecmua olarak tanımlanmıştı⁶³.

Cemiyetin etkinliklerinin 1950’lerin ikinci yarısında da devam ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim 19 Kasım 1957 tarihinde saat 17.30’da İTÜ’de Gandhi’yi anma töreni düzenlenmişti. Törene rektörler, profesörlerle Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyetinin mensupları katılmışlardı. Gazetelerde cemiyetin başkanı olarak tanıtılan Fikret Narter, Türkiye ve Hindistan’ın tarihî ve kültürel ilişkilerini konu alan bir konuşma yapmıştı. Gandhi hakkında çeşitli katılımcıların konuşmalarından sonra bir film gösterimi gerçekleştirilmişti⁶⁴.

Türkiye - Hindistan Kültür Cemiyeti, iki ülkenin kültürel ilişkilerinin geliştirilmesi amacıyla yazı yarışmaları organizasyonuna da yönelmişti. 1957 yılı sonlarında bir yazı yarışmasının gerçekleştirileceği basın kanalıyla ilan edilmişti⁶⁵. Bu yazı yarışmasının hakemliğine Prof. Mustafa İnan (İTÜ), Prof. Sabri Esat Siyavuşgil (Edebiyat Fakültesi) ve Prof. Fahir İz (Edebiyat Fakültesi) seçilmişlerdi. Yarışmanın değerlendirmelerinin ise Hilton Oteli’nde yapılması düşünülmüştü⁶⁶.

1958 Ocak ayında yeniden bir Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti kuruluşuyla karşılaşılmaktadır⁶⁷. Cemiyetin kuruluşuyla ilgili kararname ise 4 / 10397 sayı ve 30 Mayıs 1958 tarihini taşıyordu. Kararnameye göre merkezî İstanbul olmak üzere Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti’nin kuruluşuna izin verilmişti⁶⁸. Öte yandan cemiyetin 27 Ocak 1958 tarihinde

⁶² Hindistan’da Matbuat Sergisi açıldı. *Milliyet*, 15 Eylül 1954, No:1563, s.3; Hindistan Sergisi. *Cumhuriyet*, 15 Eylül 1954, No:10821, s.6.

⁶³ *Hindistan*, Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti Neşriyatı-Bakış Matbaası, İstanbul (1954), 63 s.

⁶⁴ *Milliyet*, 20 Kasım 1957, No:2703, s.3; Gandiyi anma töreni yapıldı. *Cumhuriyet*, 20 Kasım 1957, No:11968, s.5. Önce İTÜ Makine Fakültesi Dekanlığı (1952-1954) daha sonra İTÜ Rektörlüğünü (26 Haziran 1959-28 Ekim 1960 / 4 Kasım 1960-27 Nisan 1962) yürüten Prof. Dr. Fikret Narter, Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti ile Türk - Fransız Kültür Cemiyeti başkanlıklarında bulunmuştu. (Frère Ange Michel, Demir Alp Serezli, *Saint-Joseph’in Öyküsü 2 [1923-1968]*, Saint-Joseph Lisesi Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, s.223).

⁶⁵ Yazı Müsabakası başlıklı ilanda açıklama ve bilgi için posta adresi verilmişti (Siraselvililer, Vardar Apt. 54 / 5, Taksim-İstanbul). (*Cumhuriyet*, 6 Aralık 1957, No:11984, s.6).

⁶⁶ *Milliyet*, 19 Ocak 1958, No:2763, s.2. Bursa Gazeteciler Cemiyetinin internet sitesinin aktardığı verilere göre gazeteci Erol Akyüz (1930-1998), bu yarışmada “Atatürk ve Mahatma Gandhi” başlıklı yazısıyla ikincilik ödülü almıştı. Bk.: <http://bgc.org.tr/ansiklopedi/akyuz-erol.html> (10.11.2016).

⁶⁷ Bu ikinci kuruluş, -kesin olmamakla birlikte- 1949’da kurulan cemiyetin İstanbul şubesinin 1957 sonbaharıyla birlikte ayrı bir cemiyete dönüşmesi olarak düşünülebilir. Cemiyetin daha çok İstanbul’da etkinlik göstermiş olmasının böyle bir ihtiyacı tetiklediği ya da böyle bir ihtiyacın doğmasına sebep olduğu ihtimaller içinde değerlendirilebilir.

⁶⁸ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No:149.29.18.

kuruluşu şerefine Hilton'da kokteyl düzenleyeceği haberi, bir gün önce basına yansımıştı. Kokteyl münasebetiyle Ankara'dan İstanbul'a gelecek olan Hint Maslahatgüzarı Mr. Coelho ile Barakat Ahmet'in, cemiyetin düzenlediği yarışmanın kazananlarına ödülleri dağıtılmaları öngörülmüştü⁶⁹.

Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti, 1958 baharında "Hint Mimarisi ve Heykeltıraşlığı Sergisi" düzenlemeyi planlamıştı. *Milliyet* gazetesinin haberine göre serginin 11 Mart Salı günü saat 17.00'de İTÜ'nün Taşkılla binasında açılması öngörülmüştü. Sergi programına göre "Hint Mimarisi ve Heykeltıraşlığında İslam, Budist ve Hindu etkileri ve Modern Hint Sanatı" hakkında bir konuşma yapılacak ve ardından davetlilere konu hakkında film gösterilerek kokteyl verilecekti. Sergi, 12 Mart Çarşamba ve 13 Mart Perşembe günleri herkese açık olacak, ayrıca saat 17.00 ile 17.45 aralığında iki kez Hint Mimarisi ve Heykeltıraşlığı konusunda film gösterilecekti⁷⁰.

1958 baharında cemiyetin etkinlikleri çerçevesinde, büyük Hint şair ve filozofu Rabindranath Tagore'un 100. doğum yılının kutlanacağı haberi *Milliyet*'te yer almıştı⁷¹. Habere göre kutlama programı, 6 Mayıs 1958 tarihinde Küçük Sahne'de Tagore hakkında kısa bir konuşma yapılması ve Hint dansları ile Hint müziği hakkında bir film gösteriminin gerçekleştirilmesinden oluşuyordu. Hindistan Haberler Servisi tarafından da 7 Mayıs Çarşamba günü İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde bir film gösterimi planlanmıştı⁷².

1959 yılı başlarında Türkiye - Hindistan Kültür Cemiyeti, yine bir film gösterimi nedeniyle basının gündemine gelmişti. Nitekim cemiyet, *Time* dergisi tarafından yılın en iyi filmi seçilen, birçok ödül alan -ve İstanbul'da 24 Aralık'ta gösterilen- "Pather Panchali" adlı filmi gelen devamlı istek üzerine 15 Ocak 1959 tarihinde İTÜ'nün Gümüşsuyu salonunda saat 18.00'da gösterme kararı almıştı. Üstelik basın, bu filmi İstanbul sanatseverlere ulaştırma kararı nedeniyle Fikret Narter ile eşini övmüştü⁷³.

1959 yılının son günlerinde cemiyet, yıllık genel kurul toplantısını gerçekleştirmişti. Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyetinin genel kurul toplantısı, yeni Hint Basın Ateşesi Mr. George'un Nişantaşı'ndaki evinde bir kokteyl eşliğinde yapılmıştı. Yeni idare heyeti seçilmişti ki heyet, Prof. Mustafa İnan, Prof. Fahir İz, Prof. Dr. Necmi Tanyolaç'tan oluşmuştu. Başkan ise bir önceki yıl olduğu gibi Prof. Fikret Narter idi⁷⁴.

⁶⁹ *Milliyet*, 26 Ocak 1958, No:2770, s.2.

⁷⁰ *Milliyet*, 8 Mart 1958, No:2811, s.3.

⁷¹ Tagore, 1861 doğumluydu.

⁷² Hint şairi Tagore törenle anılacak. *Milliyet*, 3 Mayıs 1958, No:2865, s.2; *Milliyet*, 5 Mayıs 1958, No:2867, s.4.

⁷³ *Milliyet*, 28 Aralık 1958, No:3101, s.2; *Milliyet*, 12 Ocak 1959, No:3116, s.4.

⁷⁴ *Milliyet*, 27 Aralık 1959, No:3460, s.2.

Cemiyet, büyük Hint Şairi Rabindranath Tagore'un 100. doğum yılı dönümü münasebetiyle 2 Haziran 1961 Cuma günü saat 18.00'de Küçük Sahne'de bir toplantı planlamıştı. Cemiyetin bu planlaması ve tören programı, Selmi Andak tarafından "Sanat Âleminde" başlığı altında *Cumhuriyet* gazetesine yansıtılmıştı. Program doğrultusunda Prof. Fikret Narter ile İbrahim Hoyi'nin konuşma yapmaları, Orhan Hançerlioğlu'nun Tagore'un şiirlerini okuması ve ayrıca Satyajit Ray'in "Tagore" adlı filminin gösterilmesi öngörülmüştü⁷⁵.

28 Ağustos 1962 tarihinde Hindistan'ın tanınmış iktisatçılarından Dr. V. K. R. V. Rao'nun "Hindistan'ın Sosyal Cemiyet Telakkisi" konulu bir konferans vereceği *Cumhuriyet* gazetesine yine aynı gün haber olmuştu. Habere göre İTÜ'nin Taşkılla merkez binasında verilecek konferansa giriş serbest bırakılacak ve dili İngilizce olacaktı. Aynı haberde konferansın tercümesinin anında yapılacağı belirtilmişti⁷⁶.

1962 sonlarında cemiyetin, her ayın birinci ve üçüncü Cuma günü Harbiye Cumhuriyet Caddesi, 295 / 1 numarada film gösterileri düzenlemeye başladığı anlaşılmaktadır. Bu etkinlik ilanlarından birinin örneğiyle *Milliyet* gazetesinde karşılaşılmaktadır. İlanı göre cemiyet tarafından 7 Aralık günü saat 18.00'da girişi serbest olan bir film gösterimi yapılacaktı⁷⁷.

Cemiyet, 1962 yılının genel kurul toplantısı için 27 Aralık gününü ve Divan Otelini tercih ederek ilanlar vermişti. Bu genel kurulda başkan ve iki sekreter ile cemiyet hesapları için iki denetçi seçimi yapılacaktı. Ayrıca yeni idare kurulu seçiminin yanında geçmiş yılın değerlendirmesi ile gelecek yıla yönelik planlamalar üzerinde durulacaktı⁷⁸.

Bu dönemde, yani 1960'ların ilk yıllarında Türkiye - Hindistan Kültür Cemiyeti'nin konferans verdirdiği isimlerden biri Cemil Meriç'ti. Meriç, cemiyette (muhtemelen 1962 ya da 1963 yılında) Gandhi'nin sesi banttın dinlendikten sonra irticalen bir konuşma yapmıştı. Daha sonra bu konuşma genişletilerek "Gandi'yi Dinlerken" başlığı altında yayınlanmıştı. Cemil Meriç'in günlük notları, 1963 yılında Türkiye - Hindistan Kültür Cemiyeti'nde birkaç konferans verdiği izlenimini yaratmaktadır⁷⁹. Öte yandan "Non-Violence Asya'dan gelir. Gandhi."

⁷⁵ Selmi Andak, Sanat Âleminde. *Cumhuriyet*, 31 Mayıs 1961, No:13224, s.4.

⁷⁶ *Cumhuriyet*, 28 Ağustos 1962, No:13673, s.2.

⁷⁷ *Milliyet*, 7 Aralık 1962, No:4501, s.5.

⁷⁸ *Cumhuriyet*, 24 Aralık 1962, No:13791, s.6.

⁷⁹ Cemil Meriç, *Kültürden İrfana*, Yay. Haz. Mahmut Ali Meriç, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s.409-416. Cemil Meriç'in, *Jurnal*'deki 26 Ocak 1963 tarihli notları (... Şuuruma saplanan bir başka diken de: Hint. Dokundukça yaralıyor. Konferans teklifi sadece tedirgin etti beni. Keyfimi kaçırdı... Kime ve niçin?... Çok geç kalan bir ilgi bu... Her yazı meçhule atılan bir kement. Her söz bir davet... Hint hakkında konferans. Kimi fethedeceğiz? Zavallı kitabım havagazi makbuzu gibi altı aydır bir çekmecedeyim... Oğlum bile basılsın da okuruz diyordu. Başka ne yapabilirim? Hint-Türk Kültür Cemiyeti... Hangi Hint? Hangi Türk? Hangi kültür?.. Bir tuhaflık olsun diye akıllarına gelmiştir... Yok demeliydim. Fiyasko vermek, bu kadar hor gördüğün bir cemiyette üzerine aldığın işi becerememek, yok canım! Peki ama ne söyleyeceğim?) en azından bir konferansını 1963 yılında verdiği izlenimini uyandırmaktadır. Aynı ifadelerden bu konferans için çok istekli olmadığı ve *Hint Edebiyatı* (1964) adlı kitabına yeterince yoğunlaşmadığı anlaşılmaktadır. Buradaki "çok geç kalan bir ilgi bu" ifadesi, kendisi ve kitabı açısından özel bir

denklemini savunan Meriç, “Hind’e başladığımdan beri her gün yeni bir fetihteyim. En namüsaid şartlarda bile” sözüyle -muhtemelen *Hint Edebiyatı* adlı kitabını kastederek- Hindistan kültürü ile ilgilenirken kazanımlarına işaret etmişti⁸⁰.

Cemiyet, 1963 sonbaharında öğrenciler için “Hint ve Türk Kültürlerinin Karşılıklı Etkileri” konulu bir yazı yarışması düzenlemiş ve bu yarışma için davetiyeler bastırmıştı. 1964 Ocak ayında sonuçlanacak yarışmanın ödülü “Birinciye TL 200 /-değerinde Hint elışı eseri. İkinciye TL 150 /-değerinde Hint elışı eseri. Üçüncüye TL 100 /-değerinde Hint elışı eseri.” olarak ilan edilmişti⁸¹.

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, 1964 yılında Hindistan Kültür Cemiyeti ile birlikte çeşitli etkinlikler içinde bulunmuştu. Nitekim *Sosyoloji Konferansları Dergisi*’nde yayınlanmış bir konferansına

Bu ders yılının son kapanış konuşması, bir Hindistan Tetkik Seyahatinin intiba’larını Üniversite içi ve dışı dinleyiciler çevresine anlatmak lüzumu dolayısı ve dinleme isteği ile senenin ilk konuşmasını yapana düşüyor... Herhalde gazeteler bu yılın ilk ayının ilk iki haftasında New Delhi’de bir mühim Beynelmilel Kongrenin toplandığından sizleri mübhem de olsa haberdar etmiş olmalıdırlar. Şimdi size bu Kongre esnasında takibetmek istediğim Hind Ekonomik Kalkınması hakkında gördüklerimi, yerinde dinlediklerimi ve öğrendiklerimi hikâye edeceğim.

ifadeleriyle başlamıştı. Konuşmasının sonunda, konferansın içeriğine ilgi duyanların İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü’ne, Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti’ne ya da Hindistan Haberler Servisi’ne başvurabileceklerini belirtmişti. Dergide yayınlanan metne ise İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü ile Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti’nin birlikte hazırladıkları “Hindistan’da İktisadi Kalkınma ve Cemaat Kalkınması” adlı konferansın

yorumu ifade edebilir. Ancak bu yorum, Türkiye ile Hindistan ilişkileri açısından da yani genel açıdan da değerlendirilebilir. Her ne kadar -ve doğal olarak- çok kesin bir saptama yapılamazsa da Cemil Meriç’in 27 Mart 1963 tarihli “Tanımıyoruz Hint’i... Türk, Hint’i tanımıyor” yaklaşımı, bu ifadelerin genel bir yönü olduğu düşüncesini güçlendirmektedir. Öte yandan 8 Mayıs 1963 tarihli Tagore hakkındaki değerlendirmesinde “Hint’i tanıdıktan sonra Tagor’a karşı duygularım değişti. Ama küçümsemeyişim aşk olamadı henüz. Hint Kültür Cemiyeti Gitançali yazarı hakkında konuşmamı istiyor. Davet sevinç uyandırmadı bende. Bundan evvelki konuşmalarım hiçbir gönülde yankılar uyandıramadı” gibi ifadelere yer vermişti. 22 Mayıs 1963 tarihli yazısında “İstemeyerek çıktığım kürsüden utanarak indim” diyecekti. 18 Aralık 1963 tarihinde ise “Hint Kültür Cemiyeti’nden davetiye gelmiş. Yenilecek, içilecek, tanımadığım insanlarla konuşmaya özeneceğim. Henüz gidip gitmeyeceğimi de bilmiyorum” notunu düşmüştü. Bu notlar cemiyet ile temasları hakkında az da olsa fikir vermektedir. Öte yandan Cemil Meriç’in bu ifadelerinden -sayısı bilinmemekle beraber- 1962 ya da 1963 yıllarında Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti’nde konferans verdiği veya konuşma yaptığı belirlenebilmektedir. Bunlardan en az biri Tagore hakkında olmalıdır. *Bk. Cemil Meriç, Jurnal, c.I (1955-1965), Yay. Haz. Mahmut Ali Meriç, İletişim Yayınları, İstanbul 2008, s.145-150,171,280-281.*

⁸⁰ Cemil Meriç, *Sosyoloji Notları ve Konferanslar. Yay. Haz. Ümit Meriç, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s.179-180,408.*

⁸¹ 1963 Ekim’inde bastırılan davetiyeler Zühal Kolektif Şirketi tarafından basılmıştı. Davetiyelerde cemiyetin adresi “Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti, Cumhuriyet Caddesi, No: 295-1, Harbiye-İstanbul” olarak verilmişti. (*Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti’nin Yazı Yarışması Davetiyesi. Eminalp Malkoç Arşivi*).

17 Nisan 1964 tarihinde İstanbul Teknik Üniversitesinde verildiği notunu düşmüştü⁸². Cemiyetin etkinlikleri kapsamında Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, aynı yıl içinde “XXVI. Delhi Milletler Arası Şarkiyat Kongresi” konulu bir konuşma daha yapmıştı⁸³.

Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti’nin 1960’ların ortalarında da tören, konferans ve yıllık toplantı gibi farklı kategorilerde ele alınabilecek etkinlikler düzenlediği görülmektedir. 8 Haziran 1964 Pazartesi günü saat 17.30’da müteveffa Hindistan Başbakanı Jawaharlal Nehru için bir toplantı hazırlığına gidildiği aynı gün (8 Haziran) gazete sütunlarında yer bulmuştu. Programa göre İstanbul Belediye Sarayı toplantı salonunda düzenlenen organizasyona İstanbul Belediye Başkanı Haşim İşcan başkanlık edecekti⁸⁴. Yılın sonlarında ise cemiyetin genel kurulu ile geleneksel yemekli toplantısının 25 Aralık 1964 günü saat 18.45’te Park Otel’de yapılacağı kamuoyuna açıklanmıştı⁸⁵.

30 Mart 1965 Salı günü saat 18.00’da Harbiye’de Cumhuriyet Caddesi’ndeki (No:295-1) Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti merkezinde Prof. İsmet Giritli tarafından “Hindistan’ın Kalkınma Metodu” adlı bir konferans verilmesi öngörülmüş ve konferans basın kanalıyla duyurulmuştu⁸⁶. 15 Nisan 1966 tarihinde cemiyet merkezinde Tahir Alangu tarafından Hint-Türk Masal Münasebetleri konusunda bir konferans verilmesi planlanmıştı⁸⁷ ki gerek yapılan yayınlardan gerekse çeşitli etkinlik ilan, açıklama ya da planlamalarından cemiyetin konferans ya da benzeri organizasyonlarını 1960’ların ortalarında da devam ettirdiği anlaşılmaktadır.

Türkiye’de Hindistan’ın hürriyetine kavuşması her yıl verilen davetlerle kutlanmıştı. Nitekim 1968 yılında Hindistan Sefareti’nin Birinci Katibi M.C. Jugran⁸⁸, Taksim’de Dilson Oteli’nde kokteyl düzenlemiş ve *Cumhuriyet*’in ifadesiyle bütün Hintseverleri bir araya getirmişti. Burada Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti’nin başkanlarından Prof. Fikret Narter’in⁸⁹ anlattığı Hindistan hatıraları ilgi çekici bir hava oluşturmuştu⁹⁰.

⁸² Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Hindistan’da İktisadi Kalkınma ve Cemaat Kalkınması. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, sy.4, 1963, s.172-190.

⁸³ Bu konferansın sonuna da 17 Nisan 1964’te Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti adına verildiği notu düşülmüştü. (Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, XXVI. Delhi Milletler Arası Şarkiyat Kongresi. *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, c.IV/sy.1-2, 1964, s.103-118).

⁸⁴ *Cumhuriyet*, 8 Haziran 1964, No:14313, s.2; Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti. *Milliyet*, 8 Haziran 1964, No:5037, s.2.

⁸⁵ *Milliyet*, 19 Aralık 1964, No:6131, s.5.

⁸⁶ *Cumhuriyet*, 29 Mart 1965, No:14605, s.7.

⁸⁷ *Milliyet*, 11 Nisan 1966, No:6599, s.2.

⁸⁸ Gazete haberinde Jugran’ın Türkçesinin Şükran olduğu belirtilmişti.

⁸⁹ Gazete cemiyeti, Hint-Türk Dostluk Cemiyeti ismiyle aktarıırken Fikret Narter’i cemiyetin ilk başkanı olarak tanıtmıştı.

⁹⁰ Haftanın Sosyal Olayları. *Cumhuriyet*, 22 Ağustos 1968, No: 15829, s.5.

1970’li yılların hemen başında, 8 Şubat 1970 tarihinde Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti⁹¹ tarafından Hilton Oteli’nde, o dönemde Türkiye’de bulunan Hindistan parlamento heyetine resepsiyon verilmişti. Resepsiyona Vali Vefa Poyraz, Hindistan Büyükelçisi U.S. Bajpai, cemiyetin başkanı Haldun Gürmen ve üyelerle basın mensupları katılmışlardı⁹².

1971 Kasım’ında Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti Başkanlığı ile Hindistan Büyükelçisi’nin eşi, büyükelçiliğin Çankaya’daki konutunda Hint ve Türk elbiselerinden oluşan kokteyli bir defile düzenlemişlerdi. Defileyi eski Adalet Partisi bakanlarından İhsan Sabri Çağlayangil, Nihat Kürşat; başta Japon, Çin ve Kore büyükelçileri olmak üzere yabancı misyon sahipleriyle Ankara sosyetesini izlemişti. Gazeteci Birsen Güldil’in de katıldığı defile, Olgunlaşma Enstitüsü’nün mankenlerinin desteği ile organize edilmişti⁹³.

Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti tarafından Hindistan’ın yeni Ankara Büyükelçisi K.R. Narayanan ve eşinin ilk kez İstanbul’a gelmeleri dolayısıyla 24 Mart 1973 tarihinde kokteyl parti düzenlenmesi için hazırlıklara gidilmişti. Bu kapsamda davetiyeler hazırlanmıştı⁹⁴.

1970’li yılların sonlarına kadar cemiyetin (İstanbul ya da bazen Ankara’da) film gösterimleri gibi etkinliklerini sürdürdüğü / sürdürmeye çalıştığı görülmektedir. Nitekim *Milliyet*’te Hint-Kültür Derneği’nin 12 Nisan 1979 Perşembe günü Ankara Fransız Kültür Merkezi’nde Hindistan ile ilgili bir belgesel gösterimi gerçekleştireceği ilan edilmişti⁹⁵. Öte yandan Türkiye-Hindistan Kültür Derneğince, 28-29 Kasım 1981 günlerinde Türk Tarih Kurumu salonunda düzenlenecek “Atatürk ve Nehru” başlıklı seminerde Türk Tarih Kurumu Başkanı Ord. Prof. Enver Ziya Karal’ın da bulunduğu 11 kişinin konuşma yapması planlanmıştı⁹⁶.

Cumhuriyet, İstanbul’daki Hindistan Başkonsolosluğu ile İstanbul Hint-Türk Dostluk ve Kültür Derneği’nin, Hindistan’ın Cumhuriyet Bayramı münasebetiyle 26 Ocak 1996’da Cemal Reşit Rey Konser Salonu’nda bir gece düzenlediklerini -24 Ocak günü- satırlarına taşımıştı⁹⁷. Ardından 13 Ağustos 1997 tarihinde aynı gazete, yeni kurulmuş İstanbul Hint-Türk Dostluk ve Kültür Derneği’nin katkılarıyla Cemal Reşit Rey Konser Salonu’nda bir gece düzenleneceğini

⁹¹ Gazetede Türkiye Hindistan Dostluk Cemiyeti olarak yazılmıştı.

⁹² Hintli parlamenterlere bir kokteyl verildi. *Milliyet*, 9 Şubat 1970, No:7980, s.11.

⁹³ Ümit Deniz, Türkiye ve Hint giysileri birlikte sunuldu. *Milliyet*, 30 Kasım 1971, No:8646, s.6.

⁹⁴ Cemiyet tarafından düzenlenmiş böyle bir parti, iki ülkenin temsilcileri açısından bir kaynaşma ortamı olarak görülebilir. İngilizce ve Türkçe olarak düzenlenen davetiyelerden biri şöyleydi: “*Hindistan’ın Ankara yeni Büyük Elçisi Ekselans K.R. Narayanan ve Eşinin İstanbul’a ilk gelişleri dolayısıyla tertiplenen kokteyl Partiyi Sayın Prof. Feridun Akozan ve Eşinin teşriflerini Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti Başkanı Prof. Haldun Gürmen ve Eşi saygıyla rica ederler. Saat 18:30, 24 Mart 1973, Cumartesi Park Otel*”. (Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti Kokteyl Parti Davetiyesi. Eminalp Malkoç Arşivi).

⁹⁵ *Milliyet*, 8 Nisan 1979, No:11291, s.9.

⁹⁶ *Cumhuriyet*, 19 Kasım 1981, No:20578, s.6.

⁹⁷ Hindistan gecesi. *Cumhuriyet*, 24 Ocak 1996, No:25677, s.20.

haber yapmıştı. “5000 Yıllık Medeniyete Bir Bakış” başlığı ile gerçekleştirilecek gösterinin programı sesli ve görüntülü bir içeriğe sahip olacak şekilde hazırlanmıştı⁹⁸. Bu haberler, iki ülke arasında kültürel işbirliği ve paylaşım açısından değerlendirilebilecek etkinliklerin sivil yapılanmalar kanalıyla belli bir düzeyde sürdürülmeye çalışıldığının ifadesiydi.

Değerlendirme ve Sonuç

Türk - Hint ilişkileri, oldukça uzun bir geçmişe sahiptir. Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu'nun, Başbakan Turgut Özal'ın Hindistan gezisi münasebetiyle TBMM'deki 22 Nisan 1986 tarihli bilgilendirme konuşmasında işaret ettiği gibi Türk Kurtuluş Savaşı, Hindistan'da büyük yankı ve ilgi uyandırmış; bu coğrafyadan maddi yardım alınmıştı. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, Hint bağımsızlık hareketi liderlerine ilham kaynağı olmuştu⁹⁹.

İki ülke açısından 20. yüzyılın ikinci yarısının ilişkileri ise tüm olumlu koşullara rağmen beklenen / istenen düzeye ulaşamamıştı¹⁰⁰. Türkiye - Hindistan ilişkilerinin ancak yüzyılın sonlarına doğru (ve 2000'lerin ilk yıllarında) ivme kazandığı ve taraflar arasındaki temasların yoğunlaştığı izlenebilmektedir.

Siyasal ve ekonomik ilişkilerin zayıflığına rağmen 20. yüzyıl Türkiye entelektüellerinin / aydınlarının en azından bir kısmının arasında Hint kültürünün oldukça yoğun bir etki gösterdiği söylenebilir. Özellikle edebiyat, sosyoloji ya da felsefe gibi alanlarda Asaf Halet Çelebi, Cemil Meriç gibi isimler üzerinden bu etkinin sürdüğü ya da yoğunlaştığı görülmektedir. Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti de bu etkiyi canlandıran hatta ateşleyen bir platform olma misyonunu üstlenmişti.

1949'da Ankara, daha sonra 1958'de İstanbul merkezli olarak kurulan, farklı merkez ve zamanlarda kurulmuş olsalar da birbirinin devamı niteliğine sahip, aynı adı taşıyan ve aynı çizgideki bu cemiyetleri bir arada ele almak hatalı bir yöntem olmayacaktır. Öncelikle bu cemiyetlerin iki ülkenin cılız ilişkilerine rağmen uzun süreli faaliyet gösterdikleri ya da belli düzeyde bir süreklilik sağladıkları ileri sürülebilir. Hatta Ankara'da ortaya çıkan bu derneğin faaliyetlerinin, etkinlik merkezi olması nedeniyle İstanbul'a kaydığı da söylenebilir. Zaten 1950'lerin sonlarından itibaren etkinliklerin İstanbul yoğunluklu olarak gerçekleştirildiği görülmektedir. Üstelik gazetelerdeki etkinlik ilanları ile cemiyetin kuruluşuyla ilgili kararname yan yana ele alındıklarında önce İstanbul'da bağımsız / ayrı bir yapılanmanın ortaya çıktığı, sonra bu kuruluşun resmiyet kazandığı anlaşılmaktadır. Cemiyetin faaliyet ve organizasyonları içinde İTÜ'nün binaları/olanakları ile değerli öğretim üyelerinin önemli paylarının bulunduğu

⁹⁸ CRR'de Hindistan gecesi. *Cumhuriyet*, 13 Ağustos 1997, No:26243, s.11.

⁹⁹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem:17, Yasama Yılı:3, Cilt:28, Birleşim:95, 22 Nisan 1986, s.9.

¹⁰⁰ Mahmut Dikerdem, Bir Büyükelçisinin Anıları...-8. *Cumhuriyet*, 10 Kasım 1977, No:19141, s.4.

gözetilirse zamanla etkinliklerin İstanbul'a kaymasında, buradaki şubenin ön plana çıkmasında ve bağımsızlaşmasında İTÜ ile bazı öğretim üyelerinin bir etken olduğu değerlendirilebilir.

Önce Ankara ve daha sonra İstanbul'da şekillenen bu kültürel yapılanmaların, genel kurul, yıllık toplantı ya da özel etkinlikleri dışında basındaki haber ve ilanlardan hareket edildiğinde 40'a yakın konferans, anma töreni, müzik ve film gösterileri ya da benzeri etkinlikler düzenlediği değerlendirilebilir. Belirtmek gerekir ki basında ilan edilen etkinliklerin bir kısmının gerçekleşip gerçekleşmediği izlenememektedir. Ancak Türkiye - Hindistan Kültür Cemiyetinin sadece bir kez ertelenen bir organizasyonu hakkında gazete ilanına rastlanmasından dolayı böyle aktivitelerin büyük ölçüde gerçekleştirildiği düşünülebilir. Üstelik 1970'lerin sonlarında birkaç tanesi Ankara'da gerçekleştirilmiş cemiyetin organizasyon ya da etkinliklerinin toplam sayısının daha fazla olması da güçlü bir ihtimal durumundadır. Bununla birlikte yarım yüzyıllık gelişmeler içinde cemiyetin / cemiyetlerin etkinliklerinin toplam sayısı azımsanmayacak oradadır. Bunlar 1970'lerin sonlarına kadar Türkiye ile Hindistan arasında siyasal ve ekonomik bağların yeterince geliştirilemediği bir ortamda gerçekleştirilmişlerdi. Öte yandan bu etkinliklere, geçmişten gelen kültürel bağların doğurduğu ihtiyaçların ürünü olarak yaklaşırsa; biraz resmi ya da gayr-ı resmi düzeyde ihtiyaca tam cevap verilemediğinden ve biraz da zamanla yükselen ya da düşen iki ülke ilişkilerinin istikrarsız trendinin etkisiyle 1990'lara kadar aynı çizgide üç yapılanmanın ortaya çıktığı iddia edilebilir.

Sonuçta tarihsel ve kültürel açılardan geçmişte uzun bir temas sürecine sahip olmalarına rağmen Türkiye ile Hindistan'ın ilişkileri, 20. yüzyılın ikinci yarısında çok hızlı ve yoğun bir gelişme kaydedememişti. Aslında Ankara ile İstanbul'da kurulan kültürel işbirliği cemiyetlerinin önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır. Gayr-ı resmî düzeydeki bu yapılanma ve etkinliklerle, tarafların geliştirilemeyen siyasal ve ekonomik ilişkilerinin eksiklikleri bir ölçüde giderilebilmişti. Bu yönleriyle iki ülke ilişkilerinin gelişim seyrini hızlandıramasalar bile belli bir seviyede kalmasına yardımcı olduklarını söylemek hatalı olmayacaktır.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA). Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No:119.46.6.

BCA, Fon Kodu: 030.01, Yer No:10.60.7.

BCA, Fon Kodu: 030.01, Yer No:5.28.7.

BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No:125.17.16.

BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No:149.29.18.

BCA, Fon Kodu: 490.01, Yer No:578.2299.5.

Anı, Kitap ve Tezler

- ARPACI, I. (2005). *Prof. Dr. Ahmet Şükrü Esmer'in Yaşamı, Yapıtları, Fikirleri, Uygulamaları ve Türk Toplumsal Yaşamına Katkıları: Kamu Yönetimi Açısından Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- ASAF HÂLET ÇELEBİ KİTABI. (2003). (Haz. Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir). Ankara: Hece Yayınları.
- BAYUR, Y. H. (1987). *Hindistan Tarihi*. (3 Cilt). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- DAVER, A. (1947). *Türk Denizciliği*. İstanbul: Varoğlu Yayınevi.
- HAQQI, S. A. H. (1984). *The Turkish Impact On India The First Phase, 1206-1414/Hindistan'daki Türk Tesiri İlk Dönem: 1206-1414*. (Çev. Yuluğ Tekin Kurat). ODTÜ Asya-Afrika Araştırmaları Grubu.
- HİNDİSTAN. (1954). Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti Neşriyatı - Bakış Matbaası. İstanbul.
- MAHATMA G. (1951). *1869-1948*, Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti Neşriyatı - Osman Yalçın Matbaası, İstanbul
- MERİÇ, C. (2008). *Jurnal*, (Cilt 1). (1955-1965). (Yay. Haz. Mahmut Ali Meriç). İstanbul: İletişim Yayınları.
- MERİÇ, C. (2013). *Kültürden İrfana*. (Yay. Haz. Mahmut Ali Meriç). İstanbul: İletişim Yayınları.
- MERİÇ, C. (2013). *Sosyoloji Notları ve Konferanslar*. (Yay. Haz. Ümit Meriç). İstanbul: İletişim Yayınları.
- MICHEL, F. A. ve SEREZLİ, D. A. (2006). *Saint-Joseph'in Öyküsü 2 (1923-1968)*. İstanbul: Saint-Joseph Lisesi Eğitim Vakfı Yayınları.
- ROBERTS, J. M. (2011). *Dünya Tarihi, Tarih Öncesi Çağlardan 18. Yüzyıla*. (Cilt1). İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- ROBERTS, J. M. (2011). *Dünya Tarihi, 18. Yüzyıl Ve Sonrası*. (Cilt 2). İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- SOYSAL, İ. ve MİHİN, E. (1977). *Türk İncelemeleri Yapan Kuruluşlar (Kılavuz)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- YALMAN, A. E., ESMER, A. Ş., FENİK, A., ULUNAY, R. C. ve NADİ, D. (1953). *Hindistan'da Gördüklerimiz*. Türkiye Matbaacılık ve Gazetecilik A.O.

Bildiri ve Makaleler

- BİLKAN, A. F. (2005). Halide Edib Adıvar'ın 'Inside India' ve Hindistan Ziyaret. *Bilig*, 33, 119-136.
- BİLKAN, A. F. (2011). Halide Edib Adıvar'ın Hindistan'daki Konferansları. *Bilig*, 56, 33-44.
- BOZOK, H. (2003). Asaf Hâlet Çelebi İçin Anılar, Anılar... *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*. (Haz. Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir). Hece Yayınları, 178-181.
- ÇELEBİ(LER), N. (2003). On Üç Yıl, Tutkulu Bir Aşkla Binbir Gece Masalları'ndaki Gibi Bir Hayat Yaşadık. *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*. (Haz. Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir). Hece Yayınları, 151-173.

- FINDIKOĞLU, Z. F. (1963). Hindistan'da İktisadi Kalkınma ve Cemaat Kalkınması. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 172-190.
- FINDIKOĞLU, Z. F. (1964). XXVI. Delhi Milletler Arası Şarkiyat Kongresi. *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 103-118.
- HÜNALP, A. (2003). Asaf Hâlet Çelebi İçin. *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (Haz. Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir). Hece Yayınları, 193.
- KAYNARDAĞ, A. (2003). Dostum Asaf Hâlet Çelebi. *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (Haz. Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir). Hece Yayınları, 182-186.
- KUŞLU, N. (2003). Onunla Bir Konuşma. *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (Haz. Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir). Hece Yayınları, 238-240.
- MİNNETOĞLU, İ. (2003). Asaf Hâlet Çelebi İçin. *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (Haz. Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir). Hece Yayınları, 194-195.
- ÖNALP, E. (2008). Hadım Süleyman Paşa'nın 1538 Yılındaki Hindistan Seferi. *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, 195-239.
- SÜLKER, K. (2003). Gergin Bir Ortamda Asaf Hâlet'le Söyleşi. *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, (Haz. Hüseyin Su, İlyas Dirin, Şaban Özdemir). Hece Yayınları, 230-235.

Meclis ve Senato Zabıtları

- TBMM TUTANAK DERGİSİ, Dönem:17, Yasama Yılı:3, Cilt:28, Birleşim:95, 22 Nisan 1986.
- TBMM TUTANAK DERGİSİ, Dönem:19, Yasama Yılı:4, Cilt:67, Birleşim:13, 29 Eylül 1994.
- TBMM TUTANAK DERGİSİ, Dönem: IX, Toplantı:2, Cilt:15, Birleşim:68, 5 Mayıs 1952 ve 158 Sayılı Basmayazı Tutanağı.
- TBMM TUTANAK DERGİSİ, Dönem: IX, Toplantı:2, Cilt:15, Birleşim:71, 12 Mayıs 1952.

Sürelî Yayınlar

Akşam:

- HİNDİSTAN'IN CUMHURBAŞKANI. (1950, 25 Ocak). *Akşam*, s.3.
- ADIVAR, H. (1948, 7 Şubat). Mahatma Gandhi ve Dünya. *Akşam*, s.5.
- ADIVAR, H. (1948, 10 Şubat). Mahatma Gandhi ve Dünya. *Akşam*, s.5.
- ADIVAR, H. (1948, 12 Şubat). 1948 Mahatma Gandhi ve Dünya. *Akşam*, s.5.
- ADIVAR, H. (1948, 14 Şubat). Mahatma Gandhi ve Dünya. *Akşam*, s.5.
- ADIVAR, H. (1948, 16 Şubat). Mahatma Gandhi ve Dünya. *Akşam*, s.5.
- ADIVAR, H. (1948, 19 Şubat). Mahatma Gandhi ve Dünya. *Akşam*, s.5, 6.
- ADIVAR, H. (1948, 20 Şubat). Mahatma Gandhi ve Dünya. *Akşam*, s.5.
- BEKEM, H. (1950, 16 Mart). Milletlerin Garip Adetleri, Güney Hindistan'da Garip Evlenme adetleri. *Akşam*, s.5.
- BEKEM, H. (1950, 10 Mart). Milletlerin Garip Adetleri, Hindistan'da 2 Parmağını Kurban Edenler. *Akşam*, s.4.
- BEKEM, H. (1950, 21 Mart). Milletlerin Garip Adetleri, Hindistan'da 2378 Muhtelif Mezhep Vardır. *Akşam*, s.4.

BEKEM, H. (1950, 22). Mart Milletlerin Garip Adetleri, Hindistan'da Bugün Bırakılmış Evlenme Adetleri. *Akşam*, s.4.

BEKEM, H. (1950, 18 Mart). Milletlerin Garip Adetleri, Hindistan'da Garip Nikâh Ve Evlenme Törenleri. *Akşam*, s.4.

BEKEM, H. (1950, 24 Mart). Milletlerin Garip Adetleri, Hint Kadınları Bir Zamanlar Harem Hayatı Yaşarlardı. *Akşam*, s.4.

BEKEM, H. (1950, 14 Mart). Milletlerin Garip Adetleri, Hintliler Batıl İtikatlara En Çok İnanan İnsanlardır. *Akşam*, s.5.

RADO, Ş. (1948, 6 Şubat). Gadhi[Gandhi]'ye dair. *Akşam*, s.3.

Ayın Tarihi:

AYIN TARİHİ. Ankara. (1951, Temmuz). s. 3,8,15-17,41,54,250.

CUMHURİYET:

CRR'DE HİNDİSTAN GECESİ. (1997, 13 Ağustos). *Cumhuriyet*, s.11.

GANDHİ'NİN DOĞUM YIL DÖNÜMÜ MÜNASEBETİYLE TOPLANTI. (1953, 6 Ekim). *Cumhuriyet*, s.2.

GANDİYİ ANMA TÖRENİ YAPILDI. (1957, 20 Kasım). *Cumhuriyet*, s.5.

HAFTANIN SOSYAL OLAYLARI. (1968, 22 AĞUSTOS). *CUMHURİYET*, S.5.

HİNDİSTAN GECESİ. (1996, 24 Ocak). *Cumhuriyet*, s.20.

HİNDİSTAN SERGİSİ. (1954, 15 Eylül). *Cumhuriyet*, s.6.

HİNDİSTANDA MEMLEKETİMİZ HAKKINDA BİR KONFERANS. (1949, 5 Nisan). *Cumhuriyet*, s.3.

KÜÇÜK HABERLER. (1951, 16 Ekim). *Cumhuriyet*, s.2.

KÜÇÜK HABERLER. (1951, 17 ARALIK). *CUMHURİYET*, S.2.

LİYAKAT ALİ HAN KATLEDİLDİ. (1951, 17 Ekim). *Cumhuriyet*, s.1,3.

TÜRK-HİNDİSTAN DOSTLUK CEMİYETİ. (1950, 13 Aralık). *Cumhuriyet*, s.2.

TÜRK-HİNDİSTAN DOSTLUK CEMİYETİNİN TOPLANTISI. (1951, 18 Aralık). *Cumhuriyet*, s.2.

TÜRKİYE-HİNDİSTAN DOSTLUK CEMİYETİNİN İSTANBUL ŞUBESİ FAALİYETE GEÇTİ. (1949, 1 Ekim). *Cumhuriyet*, s.2.

TÜRKİYE-HİNDİSTAN KÜLTÜR CEMİYETİ KURULDU. (1949, 22 Ocak). *Cumhuriyet*, s.3.

TÜRKİYE-HİNDİSTAN KÜLTÜR CEMİYETİNİN TOPLANTISI. (1950, 4 Mart). *Cumhuriyet*, s.3.

ANDAK, S. (1961, 31 Mayıs). Sanat Âleminde. *Cumhuriyet*, s.4.

BARLAS, M. (1968, 11 Ekim). Dünyada Bugün-100'üncü Yıl ve Gandi. *Cumhuriyet*, s.3.

Cumhuriyet, 19 Kasım 1981, No:20578, s.6.

Cumhuriyet, 24 Aralık 1962, No:13791, s.6.

Cumhuriyet, 28 Ağustos 1962, No:13673, s.2.

Cumhuriyet, 29 Mart 1965, No:14605, s.7.

Cumhuriyet, 3 Ekim 1952, No:10119, s.6.

Cumhuriyet, 6 Aralık 1951, No:9822, s.2.

Cumhuriyet, 6 Aralık 1957, No:11984, s.6.

Cumhuriyet, 8 Haziran 1964, No:14313, s.2.

DİKERDEM, M. Bir Büyükelçisinin Anıları...-8. (10 Kasım 1977). *Cumhuriyet*, s.4.

Milliyet:

9 ÇOCUĞUMUZ RESİMDE MUVAFFAKİYET KAZANDI. (1 Kasım 1957). *Milliyet*, , No:2684, s.2.

BEYNELMİLEL ÇOCUK RESİMLERİ SERGİSİ. (24 Şubat 1953). *Milliyet*, s.1,7.

ÇOCUKLAR ARASI RESİM SERGİSİNE KATILYORUZ. (27 Ekim 1952). *Milliyet*, s.8.

HİND MAARİF NAZIRI ŞEHRİMİZDE. (3 Temmuz 1951). *Milliyet*, s.1,3.

HİNDİSTAN EĞİTİM BAKANI TÜRKİYE'YE GELİYOR. *Milliyet*, (8 Haziran 1950). s.3.

HİNDİSTAN, TÜRKİYE İLE HABER DEĞİŞ TOKUŞU YAPMAK İSTİYOR. (14 Eylül 1984). *Milliyet*, , No:13236, s.8.

HİNDİSTAN, TÜRKİYE'NİN BAĞLANTISIZLARA 'KONUK' OLARAK KATILMASINI DESTEKLİYOR. (14 Temmuz 1978). *Milliyet*, s.8.

HİNDİSTAN'DA MATBUAT SERGİSİ AÇILDI. (1954, 15 Eylül). *Milliyet*, s.3.

HİNT BASIN ATAŞESİ VALİYİ ZİYARET ETTİ. (1951, 16 Ekim). *Milliyet*, s.2.

HİNT EĞİTİM BAKANI YURDUMUZA GELİYOR. (1951, 26 Mayıs). *Milliyet*, s.3.

HİNT EĞİTİM BAKANININ BEYANATI. (1951, 3 Ağustos). *Milliyet*, s.3.

HİNT ŞÂİRİ TAGORE TÖRENLE ANILACAK. (1958, 3 Mayıs). *Milliyet*, s.2.

HİNTLİ PARLAMENTERLERE BİR KOKTEYL VERİLDİ. *Milliyet*, (1970, 9 Şubat). s.11.

JAPONYA'YA GÖNDERİLEN FİLDEN BİZİMKİNE İLK MEKTUP. (1950, 14 Aralık). *Milliyet*, s.4.

NEHRU'NUN FİLİ YOLA ÇIKTI. (1950, 4 Aralık). *Milliyet*, s.2.

NEHRU'NUN HEDİYELERİ. (1952, 6 Ağustos). *Milliyet*, s.2.

NEHRU'NUN TÜRK ÇOCUKLARINA HEDİYE ETTİĞİ FİL 'MOHİNİ' GELDİ. (1950, 26 Aralık). *Milliyet*, s.1.

TÜRK-HİNT KÜLTÜR ANLAŞMASI. (1951, 3 Temmuz). *Milliyet*, s.3.

TÜRKİYE-HİNDİSTAN KÜLTÜR ANLAŞMASI. (1951, 30 Haziran). *Milliyet*, s.1,3.

TÜRKİYE-HİNDİSTAN KÜLTÜR CEMİYETİ. (1964, 8 Haziran). *Milliyet*, s.2.

YENİ HİNDİSTAN'DA KÜLTÜREL RÖNESANS. (1951, 26 Ocak). *Milliyet*, s.1,4.

CEM, İSMAIL, (1971, 22 Ekim). İsmail Cem'in Gezi Notları, Hindistan. *Milliyet*, s.7.

DENİZ, Ü. (1971, 30 Kasım). Türkiye ve Hint Giysileri Birlikte Sunuldu. *Milliyet*, s.6.

Milliyet, 1 Ekim 1950, No:149, s.2.

Milliyet, 11 Nisan 1966, No:6599, s.2.

Milliyet, 11 Temmuz 1950, No:70, s.2.

- Milliyet*, 12 Ağustos 1953, No:1172, s.2.
Milliyet, 12 Mart 1953, No:1021, s.2.
Milliyet, 12 Ocak 1959, No:3116, s.4.
Milliyet, 12 Temmuz 1950, No:71, s.2.
Milliyet, 19 Aralık 1964, No:6131, s.5.
Milliyet, 19 Eylül 1952, No:847, s.2.
Milliyet, 19 Ocak 1958, No:2763, s.2.
Milliyet, 2 Ekim 1950, No:150, s.2.
Milliyet, 2 Mart 1953, No:1011, s.2.
Milliyet, 20 Eylül 1952, No:848, s.2.
Milliyet, 20 Kasım 1957, No:2703, s.3.
Milliyet, 21 Mart 1968, No:7297, s.7.
Milliyet, 22 Eylül 1952, No:850, s.2.
Milliyet, 25 Ağustos 1954, No:1542, s.2.
Milliyet, 26 Ağustos 1954, No:1543, s.2.
Milliyet, 26 Ocak 1958, No:2770, s.2.
Milliyet, 27 Aralık 1959, No:3460, s.2.
Milliyet, 27 Eylül 1951, No:494, s.2.
Milliyet, 27 Eylül 1952, No:855, s.2.
Milliyet, 28 Aralık 1958, No:3101, s.2.
Milliyet, 28 Eylül 1952, No:856, s.2.
Milliyet, 29 Eylül 1950, No:147, s.2.
Milliyet, 29 Eylül 1951, No:496, s.2.
Milliyet, 3 Ekim 1953, No:1221, s.2.
Milliyet, 30 Eylül 1953, No:1218, s.2.
Milliyet, 5 Mayıs 1958, No:2867, s.4.
Milliyet, 6 Aralık 1951, No:564, s.2.
Milliyet, 7 Aralık 1962, No:4501, s.5.
Milliyet, 7 Temmuz 1950, No:66, s.2.
Milliyet, 8 Mart 1958, No:2811, s.3.
Milliyet, 8 Nisan 1979, No:11291, s.9.
Milliyet, 9 Ocak 1952, No:598, s.2.
Milliyet, 9 Temmuz 1950, No:68, s.2.
TİRYAKİOĞLU, İ. (1986, 9 Nisan). Düşünenlerin Düşünceleri-Türkiye Hindistan İlişkileri ve kopukluğun nedenleri. *Milliyet*, s.10.

ULUNAY, R. C. (1959, 9 Haziran). Takvimden Bir Yaprak-Bir Veda Münasebetiyle. *Milliyet*, s.3.

Resmi Gazete:

T.C. Resmi Gazete, 17 Mayıs 1952 (Sayı: 8112), s. 3619-3620.

Diğer Kaynaklar

Davetiyeler:

Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti Kokteyl Parti Davetiyesi. Eminalp Malkoç Arşivi.

Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti'nin Yazı Yarışması Davetiyesi. Eminalp Malkoç Arşivi.

Elektronik Kaynaklar:

<http://bgc.org.tr/ansiklopedi/akyuz-erol.html> (10.11.2016).

Röportaj:

Nihat Boytüzün ile gerçekleştirilen söyleşi. 10 Eylül 2013, saat 15.30-16.00.